



Onderwijssecretariaat van de
Steden en Gemeenten van de
Vlaamse Gemeenschap v.z.w.

Leerplan Secundair Onderwijs

Vorbereidend jaar	Bijzondere beeldende vorming
Onderwijsvorm	Kunstsecundair onderwijs
Graad	Derde graad
Leerjaar	Derde leerjaar ingericht onder de vorm van een vorbereidend jaar op het hoger onderwijs
Leerplannummer	O/2/2005/528 <i>Vervangt leerplan O/2/2004/528 vanaf 1 september 2005</i>



Onderwijssecretariaat van de
Steden en Gemeenten van de
Vlaamse Gemeenschap v.z.w.

Leerplan Secundair Onderwijs

Dit leerplan werd ingediend voor:

Vakken	<input type="checkbox"/> AV Esthetica <i>2004/80//3/D/SG/1/III7//D/</i> <input type="checkbox"/> AV Kunstgeschiedenis <i>2003/65//3/D/SG/1/III7//D/</i> <input checked="" type="checkbox"/> KV Beeldende vorming <i>2004/81//3/L/SG/2h/III7//D/</i> <input type="checkbox"/> KV Vrije beeldende vorming <i>2002/29//3/L/SG/1/III7//D/</i> <input type="checkbox"/> KV Waarnemingstekenen <i>2002/30//3/L/SG/1/III7//D/</i> <input type="checkbox"/> KV Toegepaste beeldende vorming <i>2002/128//3/L/CG/1/III7//D</i>
Vorbereidend jaar	Bijzondere beeldende vorming
Onderwijsvorm	Kunstsecundair onderwijs
Graad Leerjaar	Derde graad Derde leerjaar ingericht onder de vorm van een voorbereidend jaar op het hoger onderwijs
Leerplannummer	O/2/2005/528 <i>Vervangt leerplan O/2/2004/528 vanaf 1 september 2005</i>

INHOUDSTAFEL

Lessentabel	3
Leerplan bestemd voor de derde graad KSO	4
Beginsituatie	5
Algemene doelstellingen studierichting	6
Specifieke doelstellingen	7
Algemene pedagogisch-didactische wenken	8
Evaluatie	9
AV Esthetica	12
- Beginsituatie voor het vak	12
- Algemene doelstellingen	12
- Pedagogisch-didactische wenken	13
- Leermiddelen	13
- Doelstellingen/Leerinhouden/Methodologische wenken	14
- Bibliografie	19
- Nuttige adressen	28
AV Kunstgeschiedenis	29
- Ten geleide	29
- Beginsituatie voor het vak	29
- Algemene doelstellingen	29
- Leerinhouden	30
- Pedagogisch-didactische wenken	31
- Leermiddelen	31
- 1905 - 1945	32
- 1945 - 1975	40
- 1975 - Heden	46
- Bibliografie	48
- Nuttige adressen	54
KV Beeldende Vorming	55
- Ten geleide	55
- Beginsituatie voor het vak	55
- Algemene doelstellingen	55
- Pedagogisch-didactische wenken	56
- Evaluatie	57
- Leermiddelen	57
- Doelstellingen/Leerinhouden/Methodologische wenken	59
- Bibliografie	66

KV Vrije Beeldende Vorming	71
- Ten geleide	71
- Beginsituatie voor het vak	71
- Algemene doelstellingen	71
- Pedagogisch-didactische wenken	72
- Leermiddelen	72
- Doelstellingen/Leerinhouden/Methodologische wenken	74
- Bibliografie	82
KV Waarnemingstekenen	91
- Ten geleide	91
- Beginsituatie voor het vak	91
- Algemene doelstellingen	91
- Pedagogisch-didactische wenken	92
- Leermiddelen	92
- Doelstellingen/Leerinhouden/Methodologische wenken	93
- Bibliografie	97
Complementair gedeelte	101
- KV Toegepaste beeldende vorming	101
Colofon	115

**ONDERWIJSSECRETARIAAT VAN DE STEDEN EN GEMEENTEN
VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP
O.V.S.G.
v.z.w.
Ravensteingalerij 3 Bus 7 - 1000 Brussel**

**3DE LEERJAAR - 3DE GRAAD KSO
INGERICHT ALS EEN
VOORBEREIDEND JAAR
OP HET HOGER ONDERWIJS**

Bijzondere Beeldende Vorming

OPTIONEEL GEDEELTE

1. Fundamenteel gedeelte

28

AV Esthetica	2
AV Kunstgeschiedenis	2
KV Beeldende vorming	8
KV Vrije beeldende vorming	8
KV Waarnemingstekenen	8

2. Complementair gedeelte

4

<u>Voorstel</u>	
KV Toegepaste beeldende vorming	4

LEERPLAN BESTEMD VOOR DE DERDE GRAAD KSO

Derde leerjaar van de derde graad van het Kunstsecundair onderwijs, ingericht als een voorbereidend leerjaar op het Hoger Onderwijs.

Optie: BIJZONDERE BEELDENDE VORMING

Dit leerplan bevat de doelstellingen, leerinhouden en didactische wenken voor de vakken van het **fundamenteel gedeelte**:

AV Esthetica :	2 u
AV Kunstgeschiedenis :	2 u
KV Beeldende vorming :	8 u
KV Vrije beeldende vorming :	8 u
Experimentele technieken	4 u
Vrije grafiek	4 u
KV Waarnemingstekenen :	8u

Voor het **complementair gedeelte** wordt het voorstel opgenomen in dit leerplan:

KV Toegepaste beeldende vorming: 4u

Dit wordt ingevuld door 4u fotografie of 4u grafische en multimediale vormgeving, de leerlingen kunnen hier een keuze maken.

Het complementair gedeelte kan ook door andere vakken worden ingevuld, de school kan hier een eigen keuze maken.

BEGINSITUATIE

Wettelijke toelatingsvoorwaarden

In het derde leerjaar van de derde graad van het Kunstsecundair Onderwijs, ingericht onder de vorm van een voorbereidend jaar op het hoger onderwijs, kunnen als regelmatige leerlingen worden toegelaten:

- de houders van het diploma secundair onderwijs.

Beginsituatie van de leerlingen

De leerlingen hebben reeds een diploma secundair onderwijs behaald en komen uit diverse studierichtingen en onderwijsvormen. Ze hebben geen kunstsecundair onderwijs gevolgd. Zij hebben geen enkele beeldende of artistieke vooropleiding en willen een hogere kunstopleiding aanvatten.

Bij aanvang van het derde leerjaar van de derde graad KSO, ingericht als voorbereidend leerjaar op het hoger onderwijs, mag men leerlingen verwachten die over de gedrevenheid beschikken om creatief te werken en creativiteit te ontwikkelen, maar nog niet over de vereiste basisvaardigheden inzake waarneming, kennis en motoriek.

Van leerlingen wordt een betrokkenheid met het studiegebeuren verwacht. Vanuit deze betrokkenheid tonen zij de bereidheid aanknopingspunten te zoeken in de actualiteit.

De algemene doelstelling van dit voorbereidend jaar is de vlotte aansluiting op het hoger kunstonderwijs mogelijk te maken.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN STUDIERICHTING

Het derde leerjaar van de derde graad Bijzondere beeldende vorming bereidt voor op het hoger onderwijs. Deze doorstromingsfunctie vereist een fundamentele integratie van de algemene vorming met de artistieke componenten. D.m.v. de algemene vakken en de kunstvakken verwezenlijkt dit leerjaar zijn opdracht en draagt bij tot:

- het zelfstandig-kritisch denken en handelen;
- het ethisch, affectief-esthetisch en sociaal besef;
- de kennis van en de participatie aan cultuur in de ruimste zin van het woord;
- de zelfwerkzaamheid

door het leren beheersen van vaardigheden die eigen zijn aan de discipline van de beeldende vorming, in het domein van de waarneming, de cognitie en de motoriek.

Kenmerkend voor de eigenheid van dit leerjaar is, dat het de leerling benadert met een artistieke invalshoek en in functie van doorstroming naar het hoger kunstonderwijs. Het vormingsproces in het KSO steunt op een heel bijzondere relatie leerling-leraar. De pedagogisch-artistieke begeleiding maakt een doorgedreven individuele benadering van elke leerling nodig. Het pakket kunstvakken moet daartoe de nodige ruimte laten. Door het verwerven van een specifieke eigen beeldtaal benaderen en onderzoeken de leerlingen hun expressiemogelijkheden. Door waarnemen, kennen, begrijpen en aanvoelen verwerven zij efficiënte benaderingswijzen eigen aan het studiegebied “beeldende vorming”.

Het KSO streeft specifieke attitudes en vaardigheden na, o.a. de vrije, individuele expressie en het ontwikkelen van artistieke vaardigheden. Doorheen het hele proces van “handelen en tonen” in het atelier ontwikkelt zich een attitude van gevoel voor improvisatie, zelfkritiek en speelsituaties, die zich uitdrukt in een permanent “zichzelf-evaluerend” vraaggesprek.

De eigenheid van dit leerjaar uit zich tevens in specifieke didactische werkvormen en onderwijsleersituaties. Er wordt grote nadruk gelegd op het procesmatig karakter en op gerichte training.

De algemene vakken betreffen kunst- en cultuurgeschiedenis en zijn afgestemd op de doorstroming naar het hoger kunstonderwijs.

Zij ondersteunen en verdiepen aldus de artistieke vorming die aangeboden wordt d.m.v. de kunstvakken.

De kunstvakken bepalen het specifieke onderwijsproces: een symbiose van beschouwen en produceren met cognitieve, affectieve en psychomotorische kenmerken. Door de specifieke eisen inzake accommodatie en infrastructuur bepalen deze kunstvakken een specifiek groepsgericht en individueel proces: door zijn actieve deelname aan het scheppend proces communiceert de leerling als het ware met zijn onmiddellijke omgeving. Bij iedere nieuwe opdracht wordt de leerling geconfronteerd met het totaalconcept van een kunstzinnige benadering dat door ontwerp, toepassing, organisatie, reflectie en handeling, fractie per fractie zal onderzocht worden zonder het totaalconcept uit het oog te verliezen.

De leerling ontwikkelt aldus zijn artistieke persoonlijkheid door het verwerven van verbeeldingsdrang, scheppingskracht, studievreugde, wetenschappelijke-methodische aanpak, kritische ingesteldheid, zin voor originaliteit, authenticiteit, fantasie en zelfwerkzaamheid.

Vanuit deze doelstellingen richt het derde leerjaar van de derde graad zich naar de vereisten van het hoger onderwijs (studiegebied:beeldende kunsten).

SPECIFIEKE DOELSTELLINGEN

De leerplandoelstellingen worden opgesplitst in basisdoelstellingen (afkorting “B”) en uitbreidingsdoelstellingen (afkorting “U”).

- Basisdoelstellingen (minimumdoelstellingen) worden geformuleerd vanuit het criterium dat 90% van de doelstellingen bij goede kwaliteit van het onderwijs en bij een correcte oriëntering van de leerlingen, door de leerlingen moeten kunnen worden gerealiseerd. De basisdoelstellingen leveren de criteria voor het slagen.
- Uitbreidingsdoelstellingen (verrijkings-, extra-, verdiepings-, maximumdoelstellingen) leiden tot gedifferentieerd werken. Ze kunnen niet verplicht worden voor alle leerlingen.

ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

De leerkracht moet een autoriteit zijn, fungeren als volwaardig professioneel identificatiemodel zowel op technisch, artistiek als op didactisch vlak. Men moet erin slagen een positief - affectief en creatief klimaat te scheppen, waarin bij de leerlingen langzamerhand de intentie en de drang zal groeien tot beeldend bezig zijn en het laten samengaan van de creativiteit en de techniek.

Algemene principes die de leeroverdracht voor de kunstvakken in de hand kunnen werken, zijn o.a.:

- combinatie van discipline-oefeningen en opgaven die de sensibiliteit en creativiteit stimuleren;
- geen te lange oefeningen, maar met veel variatie;
- globalisatieprincipe - probleemstellend onderricht;
- technisch aspect mag niet worden verwaarloosd;
- individualisatie;
- leergesprek;
- thematisch onderricht en projecten;
- uitgaan van de leefwereld en interessesfeer van de leerlingen;
- zelfactualisatieprincipe;
- zowel rationeel benaderen als inductief - intuïtief te werk gaan.

EVALUATIE

Het goed functioneren van evaluatie wordt gekenmerkt door volgende eigenschappen:

- **Planmatigheid:** de leerlingen en hun ouders weten op welk moment er wordt geëvalueerd; dit betekent niet dat elk evaluatiemoment moet worden aangekondigd: men kan onverwachts bepaalde zaken toetsen, mits iedereen weet dat zoiets tot de mogelijkheid behoort.
- **Voorspelbaarheid** (het zgn. “Test as you teach”-principe): de leerlingen hebben een zicht op de manier waarop wordt geëvalueerd en dit zowel voor dagelijks werk als voor de proefwerken. De opdrachten komen overeen met de doelstellingen en de onderwijsmethodiek. Verrassingen zijn slechts zinvol, indien ze als stimulans overkomen.
- **Efficiëntie:** evalueren is een noodzakelijk deel van het didactisch proces, maar geen doel op zich.
Evaluatie moet gezien worden als middel om de leerlingen beter te begeleiden bij hun studies en geeft de mogelijkheid tot een meer geïndividualiseerde begeleiding.
Het evaluatiebeleid van de school richt zich op de responsabilisering van de leerlingen.
- **Snelle verwerking:** om te kunnen remediëren hebben leraar en leerling binnen de kortste tijd de resultaten in handen.
- **Validiteit:** evaluatie levert zo objectief en volledig mogelijke gegevens over de vorderingen van elke leerling. De diversiteit van het aangeleerde komt aan bod: de verschillende onderdelen van elk vak worden geëvalueerd. Toetsen zijn geen machtsmiddel: moeilijke vragen stellen om leerlingen te treffen, is niet valabel.
- **Relevantie:** enkel persoonlijk werk wordt beoordeeld; huistaken bieden geen zekerheid en zijn dus weinig geschikt om gewoon verbeterd te worden: de manier waarop het werk gemaakt werd, kan wel gequoteerd worden; groepswork dient regelmatig te worden opgevolgd door de leraar om te controleren of ieder lid van de groep een bijdrage levert; de factor “geluk” speelt geen rol van betekenis.
- **Diversificatie:** niet enkel het cognitieve wordt geëvalueerd, ook vaardigheden en vakattitudes komen in aanmerking. Dit moet niet noodzakelijk via een cijfer, het kan ook in woorden vermeld worden; belangrijk is het feit dat er degelijke afspraken gelden (zie hieronder).
Voor het rapportcijfer wordt gesteund op verscheidene resultaten van evaluatie. Een rapportcijfer is niet uitsluitend het rekenkundig gemiddelde van prestatiecijfers.
- **Procesevaluatie:** evaluatie wordt bij voorkeur procesmatig opgevat, is een systematische progressie in de opbouw van kennis, inzicht, vaardigheden en vakattitudes.
- **Objectiviteit:** als evaluatie planmatig, voorspelbaar, efficiënt, valide, relevant en gediversifieerd is, kan men stellen dat de leerkrachten en de school de objectiviteit bij het evalueren maximaal benaderen en dat ze streven naar een optimale professionaliteit.

Evaluatie van attitudes

Het evalueren van attitudes is gevoelige materie.

Nochtans moet het voor de leerlingen duidelijk zijn dat zij op vakgebonden en vakoverschrijdende attitudes zullen worden geëvalueerd. Ook hier geldt het principe van de voorspelbaarheid voor de leerlingen. Zij moeten vooraf weten welke attitudes voor evaluatie in aanmerking zullen komen.

Evaluatie van AV Esthetica en AV Kunstgeschiedenis

Wegens het beperkt aantal lessen besteedt men liefst geen *volledig* lesuur aan *evaluatie*. Daarom opteren wij voor *permanente evaluatie* tijdens de les door o.a. een *differentiatie* in de vraagstelling bij het didactisch materiaal.

De *evaluatie* van het dagelijks werk beoogt de *permanente begeleiding* en omvat alle aspecten van de persoonlijkheidsontwikkeling. *Permanente evaluatie* kan gebeuren d.m.v. klassengesprekken, korte overhoringen of toetsen, oefeningen en taken.

Analyse- en synthesevragen zijn in de *Derde graad* op hun plaats. Ook evaluatievragen, waarbij de leerlingen een mening of opvatting moeten beoordelen, kunnen worden ingelast.

Voorbeelden van werkvormen voor permanente evaluatie zijn o.a.:

- klassengesprek (mondelijke evaluatie), bv. als aanknopung bij vorige les, bij het bekijken van een videoprogramma, bij het inpikken op actuele gebeurtenissen;
- in groepjes een thema laten voorbereiden;
- een dossier aanleggen;
- een persoonlijke verwerking van bezoeken aan musea, tentoonstellingen, ...;
- korte overhoringen, oefeningen, taken;
- medewerking in de klas: spontaan een vraag stellen, een besluit trekken, een raak antwoord geven, ordelijk werken, materiaal meebrengen (wordt positief beoordeeld).

Evaluatie van de kunstvakken

Op het einde van het derde leerjaar van de derde graad KSO, ingericht als een voorbereidend jaar op het Hoger Kunstonderwijs, dient de klassenraad een uitspraak te doen over de mogelijkheden van de leerling met betrekking tot zijn slaagkansen in het Hoger Kunstonderwijs.

De leraren dienen na te gaan in hoeverre de kennis, het inzicht, de vaardigheden en de attitudes van de leerling aan de vooropgestelde doelstellingen beantwoorden.

Voorafgaand aan de eindevaluatie is er een veelheid van evaluatiemomenten, die zich richten tot diverse aspecten binnen de opleiding met als functie het leer- en vormingsproces te bevorderen, dit na constatie van de mate waarin en de wijze waarop het inzicht met betrekking tot het beeldend vormgeven en de persoonlijke vorming van de leerling verlopen als leerproces.

De permanente individuele begeleiding

Dit is een onderzoek naar en door de relatie opdracht-leerling. De evaluatie bestaat erin het werkproces van de leerling te toetsen aan de realiteitsgerichte opdracht en omgekeerd.

Het ateliergesprek

Het ateliergesprek is het toetsen van verwachtingen in verband met de opdracht, het individu, de groep, de atelierleraar(s), de maatschappij en de wereld van de vormgeving. De atelierleraar staat ervoor in dat deze vorm van evaluatie gebeurt als een confrontatie binnen een gesprek. Er wordt gewezen op vorderingen, eventuele tekortkomingen wat onder andere de technische vaardigheden, de verbeelding, de emotionele betrokkenheid, het engagement en het verstandelijk inzicht betreft.

AV ESTHETICA : 2 u

Beginsituatie voor het vak

Het vak Esthetica is nieuw voor de leerlingen, zij hebben een verschillende vooropleiding. Alle leerlingen hebben kennis en vaardigheden verworven met betrekking tot het historisch referentiekader binnen het vak Geschiedenis, sommigen hebben ook het vak Kunstgeschiedenis gevolgd.

De leerkracht zal met deze heterogene beginsituatie rekening moeten houden, hij zal de leerlingen begeleiden op hun weg naar een intenser beleven van het kunstgebeuren binnen zijn context (stijlstroming, persoonlijkheid van de kunstenaar, enz.).

Algemene doelstellingen

Het vak AV Esthetica wil de leerlingen referentiekaders geven waarmee zij zich kunnen oriënteren in de wereld van de (beeld)cultuur. De verscheidenheid aan referentiekaders, typisch voor een contactname met een groot aantal cultuuruitingen moet leiden tot een verruiming van het wereldbeeld van de leerlingen en tot een beter functioneren in de verschillende kunstvakken. Het vak Esthetica leidt dus tot een meervoudige lectuur van de werkelijkheid. Daarom vertrekt het vak Esthetica van een beleving. Door eigen beleving en nieuwsgierigheid kunnen componenten van esthetica overgedragen worden op andere toepassingsgebieden.

De confrontatie met de culturele, maatschappelijke en historische context waarin beelden ontstaan, ontwikkelt een besef van de wijze waarop esthetische waarden, normen en betekenissen functioneren en worden overgedragen. Er is dus aandacht voor het maatschappelijk gebruik en misbruik van deze waarden, normen en betekenissen. Leerlingen leren hierover een eigen visie ontwikkelen en confronteren die met de visie van anderen.

Kunst neemt een belangrijke plaats in in het esthetische aspect van cultuur (culturen). Een zinvolle omgang met kunst is een van de belangrijkste doelstellingen van het vak Esthetica. Leerlingen leren hier kritisch omgaan met klanken, beelden en beweging, persoonlijke uitingen of uitingen van anderen. Zij verwerven dus zeker niet alleen kennis en inzicht maar ook attitudes inzake het bekijken, beluisteren, interpreteren en omgaan met kunstuitingen. Zo draagt het vak Esthetica ook bij tot de ontwikkeling van de leerling.

Omgaan met kunst vereist ook een “perceptueel probleemoplossen”, waarbij men alles wat men ziet als een “probleem” kan opvatten. Geschoold kijken betekent dat men inpast in of toetst aan het persoonlijk referentiekader.

Daarom ontwikkelt het vak Esthetica vaardigheden als waarnemen, ervaren, onderzoeken, probleemoplossen, leerstrategieën, kijkstrategieën, interpreteren, kritisch oordelen.

Zo draagt het vak Esthetica in hoge mate bij tot “leren leren”.

Pedagogisch-didactische wenken

- Overleg en samenwerking met leerkrachten van andere vakken is van belang:
 - . AV Kunstgeschiedenis
 - . de KV (specifieke van de studierichting).
- Steeds vertrekken vanuit waarneming, representatief en degelijk beeld- en/of klankmateriaal is een noodzaak.
- Inspelen op de kunstactualiteit: bv. bezoeken van tentoonstellingen.
- Synthese maken na de afwerking van de modules.

Leermiddelen en accommodatie van het lokaal

Minimale materiële vereisten

- lokaal dat verduisterd kan worden;
- stopcontacten;
- verlengsnoeren;
- diaprojector en projectiescherm;
- video-apparatuur;
- geluidsinstallatie.

Nuttige didactische hulpmiddelen

- cd-rom;
- geluidsinstallatie met cd;
- episcoop;
- een aanbod van vakliteratuur: standaardwerken.

AV ESTHETICA: 2 u

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Analyse van een kunstwerk			
<p>Kunstwerken kunnen analyseren, de analyse kunnen formuleren met gebruik van een geëigend begrippenapparaat, zowel mondeling als schriftelijk.</p>	B	<p>Analysemethode</p> <p>Zintuiglijke waarneming:</p> <ul style="list-style-type: none"> - visueel, auditief, olfactorisch, tactiel, lichamelijk; - beschrijving van de waarneming (bv. materiaal, uitvoering, ...). <p>Begripsvorming via concrete voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - beeltaal: stijl, techniek, beeldelementen (bv. lijn, compositie, kleur, ritme), iconografie, iconologie (inspiratiebronnen van de kunstenaar); - filmtaal: synopsis, scenario, draaiboek, camera-beweging, kadrering, plans, belichting, klank, opnamehoek, sfeer; - muziektaal: instrumentatie, karakter, ritme, dynamiek tonaliteit-atonaliteit, harmonie-disharmonie, improvisatie; - dans: ritme, relatie met de ruimte, licht-donker, beheersing, improvisatie; - architectuur: exterieur, interieur, functie, inplanting, materiaal, symboliek, ruimtewerking, maat en verhouding; - video: concept, ritme (bv. vertragen, versnellen, herhalen), geluid. <p>Vraagstelling. 'Wat heeft de kunstenaar geïnspireerd?' (bv. een actueel feit, poëzie, zichzelf, het verleden).</p>	<p>Bespreken aan de hand van kunsthistorische voorbeelden om tot definities te komen. Vertrekken vanuit verschillende soorten kunsthistorische voorbeelden en inspiratiebronnen. Mogelijkheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de mythologische inspiratiebron, bv.: <ul style="list-style-type: none"> . Narcissus via da Caravaggio, Poussin, Dali . Danaë via Rembrandt en Klimt - de religieuze inspiratiebron, bv.: <ul style="list-style-type: none"> . David via Donatello, Bernini . Judith via Klimt, A. Gentileschi - de historische inspiratiebron, bv.: <ul style="list-style-type: none"> . De dood van Marat van David, Red Race Riot van Warhol - de literaire inspiratiebron, bv.: <ul style="list-style-type: none"> . Ophelia via Millais . Oedipus via Ingres - de kunst(historische) inspiratiebron, bv.: <ul style="list-style-type: none"> . Scholte, Kiefer. - het zelfportretthema, bv.: Rembrandt, Orlan

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<p>Verschillende soorten informatiebronnen en -kanalen kunnen raadplegen en de gevonden informatie kunnen verwerken en presenteren.</p>	<p>B</p>	<p>Raadplegen van bronnen; aanvullen van de informatie.</p> <p>Plaatsen van de kunstenaar in tijds- en ruimtelijk kader; kader.</p> <p>Persoonlijke reflectie met argumentatie.</p> <p>Analyse van voorbeelden</p> <p>Analyse van minimum volgende thema's: - zelfportret; - kunstenaar-natuur; - kunstenaar-machine.</p>	<p>Er worden zoveel mogelijk voorbeelden geanalyseerd per inspiratiebron. Belangrijk is dat leerlingen inzien dat inspiratiebronnen steeds weer terugkomen door de tijden heen. De voorbeelden worden gekozen uit verschillende tijden. Gebruik maken van film- en videomateriaal, waarbij ook aandacht is voor de muziek van de behandelde periode.</p> <p>Bij voorkeur enkele thema's per jaar uitwerken, bv. : - Narcissus-thema. Vertrekken van beeldmateriaal, bv. documentaires, zelfportret in historische context, in relatie tot het ontstaan van de fotografie, het zelfportretteren. - kunstenaar-machine. Uitgaan van beeldmateriaal. Belangstelling van de kunstenaar voor de machine (Da Vinci, Tatlin, Tingely, Panamarenko, ...). - kunstenaar-natuur: bv. in de hedendaagse kunst, Turner, Richard Long, Nash.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Oog hebben voor vernieuwing en creativiteit.	B	Opvolgen van algemene actualiteit.	De leerlingen aanzetten tot het opvolgen van de actualiteit (tv, krant, tijdschrift, ...).
Een eigen esthetisch referentiekader ontwikkelen.	B	Criteria: - basiskennis (begrippenapparaat); - eigen voorkennis (vooropleiding en ervaringen); - persoonlijke reflectie.	De opbouw van het eigen referentiekader individueel met de leerlingen bespreken aan de hand van het reflectieschrift. De leerlingen leren een persoonlijke appreciatie verwoorden, nuanceren en beargumenteren.
Openstaan voor het onbekende.	B		De leerlingen ontwikkelen de attitude zich vragen te stellen bij eigen voorkeur of aversie. Bv. Waarom staat dit mij tegen? Waarom niet? Wat begrijp ik niet?

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
2 Tentoonstellingen			
Een tentoonstelling zinvol kunnen bezoeken.	B	Vorbereiding van tentoonstellingsbezoek.	Zowel hedendaagse als boeiende historische retrospectieven.
Criteria hanteren om over een tentoonstelling te kunnen reflecteren.	B	Criteria (voor het reflectieschrift): <ul style="list-style-type: none"> - synthese van informatie; - persoonlijke verwerking: reflectie op inhoud, reflectie op de opbouw, het concept van de tentoonstelling, persoonlijke appreciatie en motivering van de persoonlijke keuzes; - naverwerking van het bezoek. 	Steeds op basis van de opdracht werken. Deze opdracht staat ook in functie van de optie die de leerling nadien in het hoger onderwijs zal kiezen. Het reflectieschrift omvat de voorbereiding van het bezoek (o.a. beeldmateriaal, informatie, achtergronden), de persoonlijke verwerking en evaluatie en de naverwerking van het bezoek. De nabespreking gebeurt achteraf in de klas. Dit kan verder aangevuld worden met persoonlijke lectuur.
Zich kunnen documenteren over een tentoonstelling, een kunstenaar, een thema aan de hand van verschillende soorten bronnen.	B	Bronnenmateriaal: bv. documentaires, tijdschriften, kranten, het internet.	Kies enkele 'constante waarden' (musea, permanente collecties in verschillende Vlaamse steden) die jaarlijks aan bod komen, maar ga ook in op de zich aandienende actualiteit. Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - Gent: Museum voor Schone Kunsten; Museum voor Sierkunsten; - Antwerpen of Charleroi: Museum voor Fotografie; - Antwerpen: MUHKA; - Brussel: Museum voor Moderne Kunst; - Lille: Palais des Beaux Arts. Leer leerlingen kritisch omgaan met allerlei informatie rond het tentoonstellingsgebeuren: video's, kranten, tijdschriften.
De gevonden informatie kunnen analyseren, structureren, synthetiseren en presenteren.	B	Presentatie via reflectieschrift en/of zelfstandig werk.	Ook buitenlandse bezoeken kunnen deze studieperiode intens begeleiden. Vorbereiding, reflectie en naverwerking zijn noodzakelijk. Bezoek ook een aantal kunstgalerijen.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
3 Zelfstandig werk			
			Het zelfstandig werk is bedoeld als eindwerk. De leerlingen hebben reeds inzicht in de analysemethode, de opdracht verloopt grotendeels buiten de lessen met de leerkracht als coach.
Zelfstandig een onderzoek kunnen plannen, uitvoeren, bijsturen en evalueren. Kritisch kunnen omgaan met informatie.	B B	Zelfstandig onderzoek naar een kunstenaar, een thema (zo mogelijk in functie van de vervolgopleiding). Criteria: - kritisch bronnenonderzoek (selecteren, verwerken); - thema analyseren of werken van een kunstenaar; - actualiseren van het onderwerp: een persoonlijke vraag stellen t.a.v. het gekozen thema;	Regelmatig evaluatie- en besprekingsmomenten voorzien: de leerlingen coachen. Criteria voor eindevaluatie vooraf met de leerlingen bespreken. Zorg voor een instructieblad.
Een persoonlijk product aan een groep kunnen voorstellen.	B	Klassikale bespreking van het werk.	
Zorg kunnen en willen besteden aan de presentatie.	B		
Kunnen omgaan met kritiek van anderen.	B		
Bereid zijn het eigen esthetisch referentiekader permanent bij te sturen en te verruimen.	B		

Bibliografie

Over de beeldtaal bestaat een indrukwekkende literatuur, in alle talen. De onderstaande lijst bevat slechts een kleine keuze van uitsluitend Nederlandstalige uitgaven. Om die selectie nog te beperken werden geen monografieën, beeldatlassen, reeksen over kunststeden, musea, kunstenaars, stijlperioden (met uitzondering van de 20ste eeuw) en dergelijke, catalogi, boeken over tekenen, schilderen, enz. opgenomen; hoe interessant en bruikbaar die ook zijn. In de gespecialiseerde werken vindt men voldoende literatuur ad hoc.

ADRIAENS, F., BAUDOUIN, P., e.a.,
Kunst van Altamira tot heden
De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1988

ARTS, Th., VAN DEN BOOGAERD, R., e.a.,
Zienderogen kunst. Deel 3
Malmberg, Den Bosch, 1983

BÄR, N.,
Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst van 1900 tot 1945
Cantecleer, De Bilt, 1984

BÄR, N.,
Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst na 1945
Cantecleer, De Bilt, 1982

BÄR, N.,
Beeldende kunsten in de 19e eeuw
Het Spectrum, Utrecht, 1991

BERGER, J., e.a.
Anders zien
Sun, Nijmegen, 1974

BONGARD, W.,
Is de moderne kunst corrupt?
Gaade, Den Haag

CLARK, K.,
Civilisatie
FibulaVan Dishoeck, Bussum, 1989(2)

COLLINS, J., WELCHMAN, J., e.a.
De schildertechnieken van deze eeuw. Dertig beroemde kunstenaars in close-up
Cantecleer, De Bilt, 1983

CUMMING, R.,
Kijken en zien
Meulenhoff, Amsterdam, 1982

DE JONG, C.,
Schilderijen zien
Het Spectrum, Utrecht, 1966

DE SUTTER, H.,
Kunst in de 19e en 20e eeuw
Vanden Broele, Brugge, 1979

DE VISSER, A.,
Hardop kijken
Sun, Nijmegen, 1990 (4^{de} druk)

DE VISSER, A.,
Kunst met voetnoten
Sun, Nijmegen, 1989

DUNLOPP, J.,
Kunst die de wereld schokte. Zeven opzienbarende kunsttentoonstellingen, 1868-1937
De Haan, Bussum, 1972

EGMOND, J., DE POEL, K.,
Kunstbeschouwing
Wolters-Noordhoff, Groningen, 1985(3)

GETTINGS, F.,
De kunst van het kijken
Gaade, Amerongen, 1985

HAFTMANN, W.,
Schilderkunst in de twintigste eeuw
Lemniscaat, Rotterdam, 1977(5)

HEUGHEBAERT, H., DEFOORT, A., e.a.
Artistieke opvoeding
Den Gulden Engel, Antwerpen, 1988

HIBBARD, H.,
Hoogtepunten van de beeldhouwkunst
Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1978

HOMMES, E.,
Prisma van de kunst. Circa 2000 begrippen van a tot z verklaard
Het Spectrum, Utrecht, 1990

HUGHES, R.,
Kritisch, in vredesnaam kritisch over kunst en kunstenaars
Kritak, Leuven, 1990

HUGHES, R.,
De schok van het nieuwe. Kunst in het tijdperk van verandering
Veen, Utrecht/Davidsfonds, Leuven, 1981

ITTEN, J.,
Kunst en kleur
Cantecleer, De Bilt, 1973

JAEGER, S.,
Stijlengids
Cantecleer, De Bilt, 1985

- JAFFE, H.,
Schilderkunst door de eeuwen heen
Kon. Smeets, Weert, 1985
- JANSON, H.W.,
De geschiedenis van de schilderkunst
Aerdenhout-Landshoff, Bentveld, 1977
- KOCH, W.,
De Europese bouwstijlen
Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1986
- KOPPERS, P., DE WINTER, W.,
Goed bekeken. Een weg door kunst en museum
Cantecleer, De Bilt, 1984
- LEINZ, G.,
Moderne kunst zien en begrijpen
Kon. Smeets, Weert, 1987
- LUCIE-SMITH, E.,
Moderne kunst van abstract expressionisme tot postmodernisme
Agon, Amsterdam, 1990
- LÜTZELER, H.,
De kunst
Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1976(2)
- LÜTZELER, H.,
Verklarend kunstwoordenboek
Gaade, Amerongen, 1982
- MEASHAM, T., KENNETT, F.,
Kijken naar schilderijen
Cantecleer, De Bilt, 1978
- MÜLLER, W., e.a.,
Sedam atlas van de bouwkunst - 2 delen
Bosch en Keuning, Baarn, 1976-1983
- NORWICH, J.J.,
Geschiedenis van de bouwkunst
Atrium, Alphen aan de Rijn, 1986
- PAWLIK, J., STRASSNER, E.,
Beeldende kunst. Begrippen en lexicon
Orion/Brugge-Gottmer/Nijmegen, 1978
- PEVSNER, N.,
Europese architectuur - 2 delen
A. Donker, Rotterdam, 1979-1984(3-4)
- PIPER, D., e.a.,
Encyclopedie van de schilder- en de beeldhouwkunst - 2 delen
Veen-Reflex, Utrecht/Antwerpen, 1986

READ, H.,
Moderne schilderkunst
Gaade, Den Haag, 1959

READ, H.,
Moderne beeldhouwkunst
Gaade, Den Haag, 1964

READ, H.,
Kunst zien en begrijpen
Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1962

RISEBERO, B.,
Architectuur. Vijftien eeuwen bouwkunst van de Westerse beschaving
Ploegsma, Amsterdam, 1990

SCHOOLMEESTERS, A.,
Inleiding tot de moderne kunst
Acco, Leuven, 1983

STANGOS, N., e.a.,
De kernbegrippen van de moderne kunst
Meulenhoff, Amsterdam, 1985

VAN DEN BROECK, L., DEBERSAQUES, S., e.a.
'n Kijk op kunst
Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen, 1988(2)

VAN RHEEDEN, H., e.a.
Kunstgeschiedenis in het onderwijs
Wolters-Noordhoff, Groningen, 1985

VAN DEN AKKER, L.J.,
Kunsthistorisch overzicht - 2 delen
Wolters-Noordhoff, Groningen, 1984-1985

VENTURA, P.,
Beroemde schilders. Ontdek de wereld achter het schilderij
Lannoo, Tielt, 1983

Reeksen

Dover Collection, (Dover Publications, Inc., New York)

Drempelreeks, (Zeist, Het Vrij Geestesleven)

Geschiedenis van de schilderkunst, 27 delen, (Utrecht, Het Spectrum)

Grote ontmoetingen. Kunsthistorische monografieën, (Brugge, Orion)

Privé-domein, (Amsterdam, Arbeiderspers)

Taschen, (Deurne, Boeken Diogenes): Kunstenaarsmonografieën, kunstmonografieën, design, architectuur, fotografie

Film en video

BECKAERT, M.,
Capita Selecta uit de filmgeschiedenis, De stille film
Capita Selecta uit de filmgeschiedenis, De geluidsfilm
Camera Lucida centrum voor beeldcultuur, Antwerpen, 1993

BOSMA, P.,
Filmkunde, inleiding
Koninklijke Bibliotheek Den Haag, 1994

COOK, D.A.,
A history of narrative film
W.W. Naton & Company, New York
ISBN 0 393 96818 7

EVERAERTS, J.-P.,
Film in België
Mediadoc, Brussel, 2000
ISBN 90 76692 03 3

EVERAERTS, J.-P.,
Van bedrijfsfilm tot beeldbuisglitter: een kwarteeuw Vlaamse video- en televisieindustrie
Mediadoc, Brussel, 1999
ISBN 90 76692 01 7

FOCUS ELSEVIER
Foto en Film Encyclopedie
Elsevier Nederland B.V., 1981
ISBN 90 100 2743 6

HOUBEN, H., HOLTHOF, M.,
Beeldvoorbeeld, een theoretische en praktische handleiding over beeld- en filmtaal.
Provincie Limburg - Directie Cultuur, Gel Beeld en Media-educatie
Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt, 1999
D/1999/5857/3

KATZ, E., e.a.
The film encyclopedia
Harper Perennial, New York, 2001
ISBN 006 273089 4

KATZ, E.,
The Macmillan International Film Encyclopedia
Macmillan, New York
ISBN 0 333 61601 4

MASCELLI, J.V.,
The five C's of cinematography
Silman James Press
ISBN 187950541 X

MONACO, J.,
Film, taal, techniek, geschiedenis.
Het wereldvenster, 1984
ISBN 90 293 9590 7

NOWELL-SMITH, G.,
The Oxford History of World Cinema
Paperback / Oxford University Press, Oxford, 1999
ISBN 019 874242 8

PETERS, J.M.,
Het filmische denken.
Acco, Leuven, 1989
ISBN 30 334 2052 X

Muziek

DEFOORT, A., e.a.
Esthetica
Den Gulden Engel, Antwerpen

GISTELINK, D.,
Vademecum van de algemene muziekleer
Aniscore, Gent, 1997

LENAERTS, H., LOVROVIC, L.,
Algemene muziekcultuur – deel 1 en deel 2
Van In, Lier

VAN LINT, S., DE MAN, L.,
Actief muziek beluisteren
De Sikkel, Antwerpen, 1997
ISBN 90 260 009 720

Naslagwerken

Elseviers Muziekencyclopedie – twee delen
Elsevier, Brussel

Muziek in België
Manteau, Brussel

BARLOW, H., MORGENSTERN, S.,
A dictionary of musicals themes
Crown, New York

BERENDT, J.E.,
Jazz van New Orleans tot Cool
Het Spectrum, Antwerpen

BOEREBOOM, M.,
Handboek van de muziekgeschiedenis
De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen

BROECKX, J.L.,
Grondslagen van de muziekgeschiedenis
Metropolis, Amsterdam

CARRON, W., ISSELEE, J.P.,
Muziek beluisteren – vormen en genres
De Sikkel, Antwerpen, 1977

CHAILLEY, J.,
40.000 jaar muziek
Het Spectrum, Antwerpen

CORBET, PAAP,
Algemene muziekencyclopedie
Zuid-Nederlandse uitgeverij, Antwerpen

DE HEN, F., e.a.
Inleiding tot de geschiedenis van de Westerse muziek
De Sikkel, Antwerpen

DE LEEUW, T.,
Muziek van de twintigste eeuw
Oosthoek, Utrecht

DE SUTTER, I.,
Inleiding tot het muziekbeluisteren
Tabor, Brugge

FRANCIS, A.,
Jazz
Picturama-boeken, Antwerpen

GRÄTER, M.,
Gids voor moderne orkestmuziek
Het Spectrum, Antwerpen

HAMBURG, O.,
Muziekgeschiedenis in voorbeelden
Het Spectrum, Antwerpen

HEIDINGA, M.,
Weten wat je hoort
Victoris Musica, Sleeuwijk, 1992

HELMS, S.,
Aussereuropäische Musik
Breitkopf & Härtel

HOPF, RAUHE, JUNKER
Lehrbuch der Musik – 3 delen
Moritz Diesterweg, Frankfurt am Main

HOWELER, C.,
Inleiding tot de muziekgeschiedenis
H.J. Paris, Amsterdam

LEMACHER, SCHROEDER,
Formenlehre
Hans Gerig

LÜRSEN, M.,
Grondslagen van de muziektheorie
Servire, Katwijk

RIEMENS, L.,
Het groot operaboek
Elsevier, Brussel

ROBIJNS, J., ZIJLSTRA, M.,
Algemene muziekencyclopedie
Unieboek, Bussum

MUZIEK EN WOORD
<http://www.klara.be/html/muziekenwoord.html>

Het cultureel maandblad Muziek & Woord volgt Klara en Canvas van heel nabij. Elke maand vindt u er de programma's van Klara - van dag tot dag, van uur tot uur- in terug. Ook het aanbod van Canvas wordt uitvoerig toegelicht. Via de meest diverse bijdragen van uitgelezen auteurs rond radio- en televisieprogramma's informeert Muziek & Woord over kunst en cultuur. Over muziek vooral, maar ook over literatuur, filosofie, film, toneel, plastische kunsten. Muziek & Woord verschijnt de eerste van de maand . Het is een uitgave van VRT en Decom.

Dans

BAARDMAN, G.,
Martha Graham. Een leven in dans
Uitgeverij Maarten Muntinga bv, Amsterdam, 1984
ISBN 90 6766 170 8. Rainbow Pocketboeken.

KORTEWEG, A.,
Uitgedraaid. Elf stukken over dans
Nederlands Instituut voor de dans, 1992

KOSTROVITSKAYA, V., PISAREV, A.,
School of Classical Dance
The textbook of the Vaganova Choreographic School, Leningrad
Progress Publishers, Moscow, 1978

LABAN, R.,
Modern Educational Dance
Mac Donald and Evans Plymouth, 1976

MORGAN, B.,
Martha Graham. The history of the pioneer of the modern dance
Morgan 1 Morgan editions 1941-1980

PRESTON-DUNLOP, V.,
Dansen nader bekeken
Handboek voor het maken en bespreken van choreografieën
Uitgeverij IT & FB/LCA, 1998

VAGANOVA, A.,
Basic principles of Classic Ballet
Russian Ballet Technique
Dover publications, Inc., New York, 1961

VAN KERKHOVEN, M., LAERMANS, R.,
Anne Teresa De Keersmaeker
Kritisch Theater Lexicon
Vlaams Theater Instituut, 1997

In dezelfde reeks uitgegeven: "Mark Van Runxt" en "Jan Fabre".

Tijdschriften

Archis, Maandblad over architectuur, stedenbouw en beeldende kunsten (Alphen a/d. Rijn)

A+, Driemaandelijks tijdschrift over architectuur, stedenbouw en design (ICASO vzw, Brussel)

Arte Factum, Tijdschrift voor hedendaagse kunst in Europa (Antwerpen)

Arte Grafika, Driemaandelijks tijdschrift voor de grafische en aanverwante kunstvormen (Antwerpen-Hoboken)

De woonstede door de eeuwen heen, Driemaandelijks tijdschrift (Laarne)

Etcetera, Driemaandelijks tijdschrift over theater en dans etc., een uitgave van Theaterpublicaties vzw, Saintelettesquare 19, 1000 Brussel

Kunstbeeld, Tijdschrift voor beeldende kunst (Houten, Bohn Stafleu Van Loghum)

Kunst en cultuur, Maandblad van het Paleis voor Schone Kunsten (Brussel)

Kunst nu, Maandblad van het museum van hedendaagse kunst van Gent (Gent)

Kunstwerk Journaal, Tweemaandelijks uitgave over kunst en antiek (Bussum)

Monumenten en landschappen, Tweemaandelijks tijdschrift van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (Adm. V. Ruimt. Ordening en Leefmilieu, Brussel)

Nouvelle la danse, Uitgave van de Franstalige gemeenschap over dans.

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen (Gent)

Reflector, (Antwerpen-Deurne, Keesing)

Tableau, Tijdschrift voor beeldende kunst en antiek (Amsterdam)

Unesco Koerier, Maandblad geredigeerd door de Unesco (Antwerpen-Deurne, Keesing)

Vereniging Vlaamse Leerkrachten, Thema-nummers over kunst (Antwerpen)

Vitrine, Museummagazine (Den Haag)

Vlaanderen, Tweemaandelijks tijdschrift voor kunst en cultuur (Tielt, Lannoo)

Nuttige adressen

AMARANT

Centrum voor artistieke confrontatie
Hoogpoort 50
9000 Gent
tel.: 09 233 03 24

VRT

Instructieve Omroep van de Vlaamse Gemeenschap
Schooluitzendingen, Programmagids Secundair Onderwijs
August Reyerslaan, 52
1040 Brussel

T.V./Radio:

tel.: 02 737 31 97
02 737 31 98
02 737 32 03

Begeleiding:

tel.: 02 737 53 02
02 737 53 08
02 737 32 07

DEPARTEMENT ONDERWIJS -AFDELING INFORMATIE EN DOCUMENTATIE (AID)

Cel Publicaties
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
tel.: 02 553 66 53
fax: 02 553 66 54

DIAKOPIEERBEDRIJF NIESTADT 5981 PL

Panningen Bergweg, 8
Nederland
tel.: 047 60740 64

In België verdeeld door: Prodiason - Devogelaere, P.V.B.A.
Vichtsesteenweg, 65
8570 Anzegem
tel. 056 68 82 14

AV KUNSTGESCHIEDENIS: 2 u

Ten geleide

AV Kunstgeschiedenis kan een nieuw vak zijn voor de leerlingen. Er wordt bij elke periode een beperkt maar duidelijk overzicht gegeven van de meest essentiële begrippen, kenmerken en vertegenwoordigers. De mogelijkheid wordt voorzien om in te spelen op het actuele kunstgebeuren.

Het leerplan gaat uit van de gedachte dat het vak Kunstgeschiedenis zowel op esthetisch en cognitief als op maatschappelijk vlak de leerling veel te bieden heeft. Het gaat hem vooral om de authenticiteit van de creatie. De invulling van het leerplan gebeurt in functie van de einddoelstelling: het tot standbrengen van een kunsthistorisch bewustzijn, waarbij voorbeelden worden besproken die aansluiten bij de studierichting.

Het kunsthistorisch denkkader wordt opgebouwd vanuit de chronologie van de geschiedenis en de kunstgeschiedenis. De chronologie is de leidraad zelf: zij is de verklaring van kunsthistorische feiten, begrippen en verbanden. Hieruit volgt dat het leerplan aan een chronologische leerstofspreiding doet. Het waarborgt daarbij voldoende openheid en ruimte, maar geeft terzelfdertijd bakens aan. Diverse invalshoeken zijn toegelaten, maar dit mag niet leiden tot een lukraak en onsamenhangend geheel. De aandacht gaat voornamelijk uit naar de continue evolutie van het artistieke gebeuren, met voldoende aandacht voor de historische wortels van het ontstaan van de kunstwerken.

Naast de plastische kunsten worden ook andere domeinen zoals architectuur, fotografie, film en mode voorgesteld om een brede culturele interesse te ontwikkelen (cf. "Leerinhouden").

Dit leerplan is opgevat als een kader, waarbinnen de leerkracht een zekere autonomie bewaart, zich kan richten naar de specificiteit van de studierichting en zich creatief kan uitleven. Dit leerplan biedt voldoende mogelijkheden om op een eigen verantwoorde wijze interesse en enthousiasme voor het vak op te wekken.

Beginsituatie voor het vak

Alle leerlingen hebben kennis en vaardigheden verworven met betrekking tot het historisch referentiekader binnen het vak Geschiedenis.

Het vak Kunstgeschiedenis kan voor hen nieuw zijn, zij hebben een verschillende vooropleiding.

De leerkracht zal met deze heterogene beginsituatie rekening moeten houden: het leerplan voorziet de mogelijkheid om een aantal fundamentele begrippen i.v.m. kunstgeschiedenis te herhalen of bij te brengen.

Algemene doelstellingen

De leerlingen:

- kunnen belangrijke kunstenaars in een bepaalde periode situeren;
- kunnen aan de hand van voorbeelden vormkenmerken herkennen;
- kunnen zelf kunstwerken van een bestudeerde stijl exploreren;
- kunnen kunststijlen vergelijken;
- kunnen de kunstactualiteit integreren in de leerstof;

- maken kennis met de historische ontwikkelingen en voorbeelden van de technieken die eigen zijn aan de studierichting;
- kennen de behandelde kunststromingen door geografische en chronologische bepaling;
- kennen de etymologie van de gebruikte termen;
- bouwen een historisch bewustzijn op;
- leren breeddenkend en tolerant zijn.

Leerinhouden

De leerkracht stelt zelf, gericht naar de studierichting en rekening houdend met de interesse van de leerlingen en de actualiteit, het volgende pakket samen:

Verplicht:

- 2-dimensionale kunst
- 3-dimensionale kunst

1 à 2 modules te kiezen uit:

- architectuur
- fotografie
- film
- mode

Hierbij wordt gezorgd voor een evenwichtige spreiding over het leerjaar zowel van de modules als van de perioden. De leerkracht kan

- ofwel chronologisch per periode werken en de verplichte en gekozen modules hierin verwerken;
- ofwel module per module afwerken met daarbinnen een chronologische opbouw.

De actualiteit van het kunstgebeuren moet een plaats kunnen krijgen. De leerkracht kan deze, naargelang van het aanbod, oordeelkundig in zijn planning inlassen.

Periodisering van het leerplan

Er wordt gestart met de Kunstgeschiedenis van de 20ste eeuw. Het is de bedoeling dat de leerlingen hierover inzichtelijk kennis verwerven als voedingsbodem voor het persoonlijk werk binnen de kunstvakken en voor de lessen Esthetica.

- 1905-1945: 2-dimensionaal
 3-dimensionaal
 architectuur
 fotografie
 film
 mode
- 1945 - 1975: 2-dimensionaal
 3-dimensionaal
 architectuur (tot heden)
 fotografie (tot heden)
 film (tot heden)
 mode

- 1975 - heden: 2-dimensionaal
 3-dimensionaal
 mode

Pedagogisch-didactische wenken

Overleg en samenwerking met leerkrachten van andere vakken is van belang:

- AV Esthetica
- de KV (specifieke van de studierichting).

De leerlingen stimuleren om zoveel mogelijk zelf te ontdekken en te analyseren.

Inspelen op de kunstactualiteit: bv. bezoeken van tentoonstellingen.

Synthese maken na de afwerking van de modules.

Leermiddelen en accommodatie van het lokaal

Minimale materiële vereisten

- lokaal dat verduisterd kan worden;
- stopcontacten;
- verlengsnoeren;
- diaprojector en projectiescherm;
- video-apparatuur;
- geluidsinstallatie.

Nuttige didactische hulpmiddelen

- cd-rom;
- geluidsinstallatie met cd;
- episcoop;
- een aanbod van vakliteratuur: standaardwerken.

AV KUNSTGESCHIEDENIS: 2 u

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1905 – 1945			
<ul style="list-style-type: none"> - Het fauvisme (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte</p> <p>Verklaring van de term “fauvisme”</p> <p>Kenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Frankrijk: Matisse, Derain, de Vlaminck, Van Dongen - België: de figuur van Wouters 	<p>Belangrijke begrippen i.v.m. beeldtaal (technieken, methodes, materialen, compositie, kleurgebruik, ...) worden herhaald of bijgebracht in coördinatie met AV Esthetica en met de kunstvakken.</p> <p>De indeling in twee belangrijke periodes, nl. vóór de Tweede Wereldoorlog en erna, heeft te maken met belangrijke kunsthistorische verschillen tussen beide.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Het expressionisme (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte</p> <p>Verklaring van de term “expressionisme”</p> <p>Duitsland:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Die Brücke: kenmerken en voorbeelden van schilder kunst en houtsneden; - Der blaue Reiter: kenmerken en voorbeelden. <p>Oostenrijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de figuur van Schiele, Kokoschka. <p>Vlaanderen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de figuur van Servaes; - de Tweede Latemse School (Permeke, G. de Smet, van den Berghe); - de figuur van Masereel. <p>Frankrijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rouault, Soutine, Chagall 	<p>De leerkracht zal de volgende verschillen beklemtonen: vóór 1945:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geloof in mens, vooruitgang, technologie; - “groepsvorming” bij kunstenaars: ontstaan van soms hechte vriendschappen, het uitschrijven van regels en manifesten, het aangaan van polemieken; - ontstaan van een ‘avant-garde’: zoeken naar het steeds nieuwe; - onconventionele levenswijze. <p>na 1945:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geloof in de toekomst verdwijnt (A-bom, processen van Nurenberg, Marshalplan, ...); - stijgend individualisme; - stijgend materialisme; - krampachtig zoeken naar ‘het nieuwe’ verdwijnt; - ontstaan van andere kunstvormen, aandacht voor volkskunst, kindertekeningen, ...

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Het kubisme (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte.</p> <p>Kenmerken.</p> <p>Braque, Gris.</p> <p>De figuur van Picasso als veelzijdig kunstenaar</p>	<p>De verschillende kunstvormen die worden behandeld (zie ook Leerinhouden p. 24) worden gekozen met het oog op de vervolgopleiding in hoger onderwijs. Daarom komen de beeldende kunsten prioritair aan bod. Vermits elke kunststroming gesitueerd wordt in haar economische, politieke, sociale en culturele context, komen ook andere kunstvormen aan bod zoals dans, muziek, theater, literatuur daar waar er een raakpunt is met de behandelde beeldende kunststroming of kunstenaar.</p>
<p>De diverse aspecten van het kubisme en het orfisme (2-dimensionaal) in een (kunst)historische context kunnen plaatsen.</p>	U	<p>Tubisme (Léger), en orfisme (Delaunay)</p>	
<p>De beïnvloeding van etnische kunst op de Westerse kunst in voorbeelden kunnen aantonen.</p>	U	<p>Onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Europese volkskunst: Kandinsky, Brancusi, Bartók, Stravinski, Les Ballets Russes - Kunst uit zwart Afrika: Picasso, Modigliani, González, jazz, cajun - Kunst uit Oceanië: Die Brücke - Kunst uit de islamitische wereld: Klee 	
<ul style="list-style-type: none"> - Het futurisme (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte.</p> <p>Verklaring van de term “futurisme”</p> <p>De figuur van Marinetti</p> <p>Kenmerken</p> <p>Italië:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Balla, Boccioni, Severini, Carrà - de architectuur van Sant’Elia - performance: Russolo - invloed op de Russische avant-garde: Popova, Gontcharova, Larionov 	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - De eerste ontwikkelingen binnen de abstracte kunst (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte.</p> <p>Verklaring van de term “abstracte kunst”.</p> <p>De lyrische en de geometrische abstractie.</p> <p>Der blauwe Reiter: de figuur van Kandinsky.</p> <p>Russische avant-garde: Malevitch, Lissitzky, Tatlin</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Dada in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte.</p> <p>Verklaring van de term “dada”.</p> <p>Kenmerken.</p> <p>De figuur Tzara.</p> <p>Voorbeelden: Arp, Taeuber, Ball, Schwitters, Picabia, de Berlijnse groep, de Keulse groep.</p> <p>De figuur van Duchamp en Man Ray.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - De pittura metafisica in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte.</p> <p>Verklaring van de term “pittura metafisica”.</p> <p>Kenmerken</p> <p>De figuur van de Chirico en Morandi</p>	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Het surrealisme in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering in tijd en ruimte. Verklaring van de term "surrealisme" De figuur van Breton Kenmerken Voorbeelden: Ernst, Masson, Tanguy, Dalí, Miró, Magritte</p>	<p>Muzikaal: interesse van Ernst voor Stravinsky. Ook verwijzen naar zijn interesse voor de Indianencultuur.</p>
<p>Het magisch realisme in een (kunst)historische context kunnen plaatsen.</p>	U	<p>Het magisch realisme van Delvaux en Willink</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - De verdere evolutie van de abstracte kunst tot en met 1945 (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>De Stijl: van Doesburg, de figuur van Mondriaan (de "Nieuwe Beelding").</p> <p>Bauhaus: de filosofie Kandinsky, Albers, Klee, Schlemmer, Moholy-Nagy.</p> <p>België: Servranckx, Peeters, Van Tongerloo.</p>	<p>cf. Video "Bauhaus, het gezicht van de 20ste eeuw".</p>
<p>Het precisionisme en belangrijke kunstkringen uit de jaren '30 in een (kunst)historische context kunnen plaatsen.</p>	U	<p>Precisionistische schilderkunst: Sheeler, Demuth, O'Keeffe.</p> <p>De kunstkringen "Cercle et Carré" en "Abstraction/Création".</p>	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - De figuratieve kunst (2-dimensionaal) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Naïeve kunst: Rousseau.</p> <p>De figuur van Hopper.</p> <p>“Neue Sachlichkeit”: Grosz, Dix, Beckmann; invloed van de fotografie op de schilderkunst (Schad).</p> <p>Kunst in het Derde Rijk.</p> <p>Socialistisch realisme: kunst onder Stalin.</p> <p>De muralisten (Orozco, Siqueiros, Rivera) en Kahlo.</p>	Cf. Video: “Art in the Third Reich”.
<ul style="list-style-type: none"> - De 3-dimensionale kunst in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Fauvistisch animisme : Maillol.</p> <p>Expressionisme : Lehmbruck, Kollwitz, Barlach, J. Cantré.</p> <p>Kubisme : Archipenko, Zadkine, Duchamp-Villon.</p> <p>Futurisme: Boccioni.</p> <p>Constructivistische tendensen: Tatlin, Gabo, Pevsner, Van Tongerloo, Moholy-Nagy.</p> <p>Organische tendensen: Brancusi, Arp.</p>	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de architectuur en de interieurkunst in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Vroeg-modernisme: van de Velde, Loos, Behrens, de figuur van Wright.</p> <p>Expressionistische architectuur: Mendelsohn, Polzig, Berg, Steiner.</p> <p>Berlage en de School van Amsterdam</p> <p>Het functionalisme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - situering in tijd en ruimte - verklaring van de term "functionalisme" - De Stijl (Rietveld, van Doesburg, Oud) - Bauhaus (Gropius, Mies van der Rohe, Breuer, Brandt) - de figuur van Le Corbusier - Scandinavië (Asplund, Aalto) - België (Hoste, Eyszelinck, Stijnen). <p>Art Déco: Van Alen, Van Huffel, Diongre.</p> <p>De tuinstad: visie van Howard, Eggerickx.</p> <p>Architectuur in dienst van autoritaire regimes: Nazi-Duitsland, Italië, USSR</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de fotografie in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situatie omstreeks 1900: de technische evolutie (Muybridge, Marey, Lumière)</p> <p>fotografie als zelfstandige kunst (het picturalisme: de figuur van Stieglitz, "Camera Work", de figuur van Steichen.</p> <p>Sociale fotografie: Riis, Hine, de figuur van Lartigue, Sander.</p> <p>Sociale fotografie: Riis, Hine, de figuur van Lartigue, Sander.</p> <p>Modernisme in de fotografie: subjectieve of pure fotografie (Strand, Weston)</p>	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
		Fotografie en avant-garde: dada (Man Ray); futurisme (Bragaglia); Bauhaus (Moholy-Nagy) de figuur van Kertesz en Brassai. Ideologische fotografie: Heartfield, Höch. Reportagefotografie: Evans, Lange, Cartier-Bresson.	
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de film in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	Pioniers: de gebroeders Lumière, Méliès, Griffith. Hollywood: Chaplin, Keaton, Lloyd, De Mille. Expressionistische film: Wiene, Murnau, Lang, Pabst Russisch sociaal-realisme: Eisenstein, Poedovkin. De klankfilm: The Jazz Singer De populaire film: western, musical, spektakel, griezel, avontuur, misdaad, tekenfilm. De surrealistische film: Buñuel, Cocteau. De Franse avant-garde: Clair, Renoir, Carné. De documentaire film: Storck, Ivens.	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de mode in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 		<p>Mode: Gay Twenties: ontwerpers: Chanel, Patou garçonne invloed charleston confectie</p>	<p>Verwijzen naar beïnvloeding kunst, film, populaire muziek en mode (cf. Delaunay).</p>
		<p>Depressie: ontwerpers: Schiaparelli, Vionnet vervrouwelijking, glamour, mantelpak, utility-mode</p>	<p>Verwijzen naar inventiviteit wegens schaarste.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1945 - 1975			
Enkele belangrijke historische ontwikkelingen in de periode 1945-1975 kunnen verklaren vanuit het economische, politieke, sociale en culturele klimaat.	B	De verwerking van de Tweede Wereldoorlog. De triomf van de Amerikaanse droom. De contestatiegedachte van de jaren '60.	
<ul style="list-style-type: none"> - Het abstract expressionisme in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Voorloper: Gorki.</p> <p>De figuur van Pollock; action painting.</p> <p>De Kooning, Kline, Motherwell.</p> <p>Cobra: o.a. Jorn, Alechinsky, Appel.</p> <p>Art informel - art brut: Fautrier, Wols, Dubuffet.</p> <p>Materiekunst: Tapiès, Burri, Bogart.</p> <p>Tekenschilderkunst: Hartung, Michaux.</p> <p>Colourfield painting: o.a. Newman, Rothko.</p>	Uit pedagogisch-didactische overwegingen wordt een kunstmatige scheiding gemaakt tussen het 2-dimensionale en het 3-dimensionale.
<ul style="list-style-type: none"> - Hard edge in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Albers.</p> <p>Stella, Noland, Kelly.</p> <p>Peire.</p>	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - De monochrome schilderkunst (fundamentele schilderkunst) in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	Klein Verheyen Fontana	
<ul style="list-style-type: none"> - Op art in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	Voorloper: Escher Vasarely en GRAV (Groupe de Recherches d'Art Visuel) Riley	De link met virtual reality.
<ul style="list-style-type: none"> - Pop art in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	Johns, Rauschenberg, Lichtenstein. Warhol, Wesselman, Rosenquist, Indiana. Hamilton, Blake, Jones. Nouveau réalisme: Arman, Spoerri, Raysse.	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - De 3-dimensionale kunst en happening in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Beeldhouwkunst: Moore, Giacometti, Richier, Marini</p> <p>Kinetische kunst: Calder, Tinguely, de Zero Gruppe.</p> <p>Pop art: Segal, Oldenburg, César, Niki de Saint-Phalle; Kienholz.</p> <p>Hyperrealisme: Hanson</p> <p>Primary structures: Smith, Caro</p> <p>Concept art: Kosuth, Weiner,</p> <p>Minimal art: Judd, André, Flavin, Le Witt, Serra</p> <p>Arte povera: Merz, Fabro</p> <p>Land art: Smithson, Long, de Maria, Christo</p> <p>'Happening' en 'Performance': de figuur van Beuys</p> <p>Fluxus onder leiding van Maciunas</p> <p>De Weense actionisten: Nitsch, e.a.</p> <p>Gilbert & George</p> <p>Video-installaties: Paik</p>	<p>België: Bury</p> <p>Aangeven dat visie van Beuys veel invloed heeft tot op heden (werken met elementen van natuur).</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de mode in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering van verschillende tendensen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Haute couture o.a. Dior, Chanel, Balmain, Saint-Laurent - Prêt-à-porter : democratisering van de mode, gebaseerd op haute couture - Angelsaksische jeugdcultuur: o.a. Dean, Brando, Elvis, Hepburn: gamine-look Bardot: kindvrouwje Teddy Boys: Londen De jeugd als trendbepalende doelgroep; Engeland toonaangevend: <p>De figuur van Quant</p> <p>Space age: Courrèges, Ungaro, Cardin, Saint-Laurent</p> <p>Op artinspiratie.</p> <p>De hippies: flower-powerbeweging jeans als uniform, etnische inspiratie, no-bra-dress</p> <p>Romantische retromode: Ashley</p> <p>Ingenieus geknipte kapsels en pruiken: Sassoon</p> <p>Glamour en glitter: discomode</p>	<p>Ontwerpen tonen en bespreken. De comeback van Chanel benadrukken: het "Chanelpakje".</p> <p>Cf. Muziek, film, jeugdmagazines.</p> <p>Twiggy, minimode, mini-maximode, unisex, total look, Carnaby Street, pop en rock,</p> <p>Wijzen op de evolutie: van klasseloze maatschappij naar zelfexpressie - beschilderen van jeans, ...</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van architectuur en interieurkunst in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Situering van verschillende tendensen in de na-oorlogse architectuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - USA: Case Study Program (o.a. Ch. & R. Eames), 'glazen huizen' (o.a. Johnson, Neutra, de figuur van Van der Rohe) - 'organische' invloed: op architectuur en interieur: Scandinavië: Aalto E. Saarinen; Jacobsen Europa en Japan: Nervi, Tange, Frei - Internationale urbanisatieprojecten: Chandigarh (Le Corbusier), Brasilia (Niemeyer en Costa) <p>Late Modern Style: Skidmore, Owings & Merrill, Roche & Dinkeloo Venturi, Rauch & Scott-Brown, Pei</p> <p>Postmodernisme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verklaring van de term en situering - de figuur van Johnson, Jencks, Stirling, Moore, Graves, ... - Memphis, Starck, ... <p>Open structuren: Foster Associates Piano & Rogers Gehry Tschumi</p> <p>The Whites: Meier, Eisenmann</p> <p>Actualiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Isozaki, Kurokawa, Ando - Rossi, Botta - hedendaagse Belgische architecten: Van Reeth, Beel 	<p>Architectuur, foto en film worden van 1945 tot heden behandeld.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de film in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Neorealisme: de Sicca, Rossellini</p> <p>Nouvelle vague: Godard, Chabrol</p> <p>Enkele bepalende figuren: o.a.:</p> <p>Bergman, Fassbinder, Wenders, Schlöndorff, Schlöndorff, Hitchcock, Loach, Kieslowski, Wajda, Truffaut, B. Blier, Buñuel, Saura, Almodovar, Passolini, Visconti, Fellini, Taviani, Scola, Kurasawa, Greenaway, Jordan, Schlesinger, Lester, Herzog, Bogdanovich, Weir, Zhuangzhuang, Oshima, Tavernier</p>	<p>Het is onmogelijk deze materie exhaustief te behandelen.</p> <p>Het staat de leerkracht vrij een verantwoorde keuze te maken uit de lijst.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1975 – Heden			
<p>Enkele belangrijke historische ontwikkelingen in de periode 1975 - heden kunnen verklaren vanuit het economische, politieke, sociale en culturele klimaat.</p>	B	<p>Economische crisis.</p> <p>Ecologisch bewustzijn.</p> <p>Individualisering.</p> <p>Globalisering van de wereldcultuur.</p>	<p>Bv.: punkbeweging hier situeren.</p> <p>Bv.: natuurlijke materialen, aandacht voor milieu-problematiek binnen de kunst.</p> <p>Bv.: de versplintering van het kunstgebeuren.</p> <p>Bv.: aandacht voor kunst uit andere continenten, multiculturele (multi-etnische) samenleving. Illusteren met werken van hedendaagse kunstenaars uit andere continenten.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de 2-dimensionale kunst in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Transavanguardia: Cucchi, Clemente, Chia, Paladino.</p> <p>Neue Wilden: Baselitz, Kiefer.</p> <p>New Image Painting en 'nieuw classicisme':</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fischl, Schnabel; - Ligare, Mariani <p>Graffiti: Haring, Basquiat</p> <p>Schilderkunst: Richter, Polke, Twombly, Tuymans, ...</p>	<p>Ook: Immendorff, Lüpertz, Kirkeby, Dokoupil.</p> <p>In Amerika: Salle</p> <p>Nieuw expressionisme in België: Bervoets, Pjeeroo Roobjee.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Diverse aspecten van de 3-dimensionale kunst in tijd en ruimte kunnen situeren. - Het verband tussen de stroming en het politieke, economische, sociale en culturele klimaat kunnen aangeven. - Kunnen aangeven waar en waarom de kunstenaar getuigenis aflegt over de tijdsgeest of zich ervan distantieert. - Beïnvloeding door tijdgenoten kunnen aantonen met voorbeelden. - Informatie over (deel)aspecten van het behandelde onderwerp kunnen verzamelen, analyseren en in (kunst)historische context plaatsen. - Over deze informatie schriftelijk kunnen rapporteren. 	B	<p>Body art en 'performance': Sherman, Nauman.</p> <p>Video-installaties: Abramovic, Viola, Lafontaine.</p> <p>Installaties: Bijl, Kabakov, Buren, Horn, Pistoletto, Fabre, Boltanski.</p> <p>Oversized look: Mugler.</p>	<p>Actueel: Barney.</p> <p>Actueel: Oursler, Gordon.</p> <p>Raakvlakken met video, film, performance aantonen. Begrip totaal-installatie bij Bijl en Kabakov aanbrengen. Belgen: De Cordier, Delvoy, Deleu, ...</p> <p>Actueel: Hirst, Muñoz, Visch, ...</p>

Bibliografie

De kunst van de 20ste eeuw
Thoth, Bussum, 1996

Dictionary of Art and Artists
Thames and Hudson, 1986

Dictionary of Art Terms
Thames and Hudson, 1986

*Gardners Art through the Ages, II, seventh edition,
Renaissance and Modern Art*
Harcourt Brace Jovanovich, Inc, NY, 1980
0 15 503758 7.

Kunst in Europa na '68
D/1980/0341/21

Kunst van nu
Rijksuniversiteit Gent, 700.1

Kunst van nu
Encyclopedisch overzicht vanaf 1970
Primavera Pers, Leiden, 1995

ADRIAENS, F., BAUDOIN, P., CLAERHOUT, A., MERTENS, PH.,
Kunst van Altamira tot heden
DNB/uitgeverij Pelckmans-uitgeverij Kok Educatief
Antwerpen/Kampen, 1988
ISBN 90 289 0533 2

BÄR, N.,
Kunst 1900-1945, Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis
Cantecleer bv, de Bilt, 1984
90 21309 165.

BÄR, N.,
Kunst na 1945. Nieuw handboek voor de Kunstgeschiedenis
Cantecleer bv, de Bilt, 1982

BEURDEN van, L.,
Mode in de 20ste eeuw
SUN uitgeverij, s' Gravenhage, 1988

BOOM, M.,
150 jaar fotografie
SUN uitgeverij, s'Gravenhage, 1989
90 1205869 4.

BRAND, J., e.a.,
Architectuur en verbeelding
Waaners, Zwolle, 1989

DEBERSAQUES, S., VAN DEN BROECK, L., VAN HAESBROUCK, M., WOUTERS, J.,
Een kijk op kunst
Standaard Educatieve uitgeverij, Anwerpen, 1995
ISBN 90 02 17079 3

DEFOUR, F.,
*Belgische Meubelkunst in de 20^e eeuw,
Van Horta tot Heden*
Lannoo, Tielt, Belgium, 1979
90 209 0786 7.

DRIJKONINGEN, F., e.a.,
*Historische Avantgarde, Programmatische teksten van het Italiaans futurisme, Russisch
futurisme, Dada, Constructivisme, Surrealisme, Tsjechisch poëtisme*
Huis aan de 3 grachten, Amsterdam, 1982
90 6388 1614.

DUNLOPP, J.,
Kunst die de wereld schokte. Zeven opzienbarende kunsttentoonstellingen 1868-1937
Bussum, De Haan, 1972

DUSAR, A.,
SMEETS, A., Dr.,
Lexicon van de Actuele Kunst
Lannoo, Tielt/Utrecht, 1971
90 209 0394 2 - D/1971/45/46

ELIAS, J.S.W.,
Geschiedenis van de Europese beeldhouwkunst
Prisma, Utrecht, 1966

FERRARI, S.,
Kunst van de twintigste eeuw
Baarn, Tirion, 1999
ISBN 90 4390 115 6

FRAMPTON K.,
Moderne architectuur, een kritische geschiedenis
SUN/Kritak, 1988
90 6303 2064 - D/1988/2393/13.

HOLT, ELIZABETH GILMORE, e.a.,
From the Classicists to the Impressionists - Art and Architecture in the 19th Century
Yale University Press, New Haven/London, 1986

HOMMES, E.,
Prisma van de kunst. Circa 2000 begrippen van a tot z verklaard
Het Spectrum, Utrecht, 1990

HONNEF, K.,
Kunst der Gegenwart
Benedict Taschen Verlag GmbH, Köln
3 8228 0063 5.

HUET, L. en GRIETEN, J.,
Belgisch Museumboek
Atlas Amsterdam/Antwerpen, 1996

JANSON, H.W., JANSON, A.F.
History of Art
Thames and Hudson, London, 1986
ISBN 0 500 23459 0

JENCKS, Ch.,
Modern Movements in Architecture
Anchor Press, USA, 1973

LEINZ, G.,
Moderne kunst zien en begrijpen
Maarssenbroeck, Uitgeverij Trendboek, 1987
09 5135 0228.

LEMAGNY, J.-CL., e.a.,
Histoire de la photographie
Bordas SA, 1986
2 04 022807 7.

LEUTHAUSER G.
en GOSSEL, P. ,
Architectuur van de XXste eeuw
Taschen Librero, 1991
3 8228 0148 8.

LUCY-SMITH, E.,
Art in the Seventies
Oxford Phaidon, 1980.

LUCY-SMITH, E.,
Kunst nu
Thoth, Bussum, 1995

LYNTON, N.
The story of modern art
Phaidon, London, 1989
ISBN 0 7148 2422 4

MERTENS, W.,
Kunstgeschiedenis 3, Moderne Kunst
Van In, Lier
2819 3915 - D/1971/0078/32.

PEEL., L., POWEL, P.,
Architectuur van de 20ste eeuw
Alphen aan den Rijn, Atrium ICOBCV, 1992
90 6113 559 1.

PEVSNER, N.,
Europese architectuur (2 delen)
Ad. Donker, Rotterdam, 1970
ISBN 90 6100 082 3

RASMUSSEN, R.,
Architectuur beleven
Staatsuitgeverij, 's Gravenhage, 1983

READ, H.,
Moderne beeldhouwkunst
Gaade, Den Haag, 1964

READ, H.,
Moderne schilderkunst
Gaade, Den Haag, 1959

RUBEN, W.,
Primitivism in 20th century Art (2 delen)
Moma, New York, 1988

SHARP, D.,
Histoire visuelle de l'architecture du XXe siècle
Liège, Bruxelles, Pierre Mardaga editeur, 1975
2 87009 063 3.

SCHOOLMEESTERS, A.,
Inleiding tot de moderne kunst
ACCO Leuven, 1979.

SPARK, P., e.a.,
Design Bronnenboek
Gaade & Co, e. V. Veenendaal, 1986
90 6017 6308.

STANGOS, N., e.a.,
De kernbegrippen van de moderne kunst
Meulenhoff, Amsterdam, 1985

SWINNEN, J.,
De paradox van de fotografie
Hadewijch/Cantecleer/BRTN/VAR, 1992
90 5240 1365.

THOREL-DAROT le, P.,
Petit dictionnaire des artistes contemporains
Bordas, 1996

VAN DEN AKKER, L.J.A.A.,
Kunsthistorisch overzicht 2
Wolters-Noordhoff, 1985, voor havo-vwo
90 01 03063 7.

VAN DER LINDEN, F.,
De grafische technieken
Cantecleer, De Bilt, 1979

VAN LEEUWEN, Fr.,
Een goede eeuw kunst
BRT, Kijken naar de modernen, van omstreeks 1850 tot heden, Instructieve Omroep, 1989
90 5114 014 2.

VAN REMOORTERE, J.,
Gids van de Belgische musea
Heideland, Hasselt, 1979
ISBN 90 6440 002 4

VAN REMOORTERE, J.,
Ippa's Museumgids
Lannoo, Tielt, 1987

WEAVER, M.,
The Art of Photography 1839-1989
The Royal Academy of Arts
0300 04453 9.

The Photographic Art, Pictorial Traditions in Britain and America
The Herbert Press, 1986
0 90696954 9.

WETZEL, CH.,
40 eeuwen schilderkunst - een overzicht
Lannoo en Davidsfonds, Tielt/Weespen/Leuven, 1984
ISBN 90 209 1219 4

Reeksen

Dover Collection, (Dover Publications, Inc., New York)

Drempelreeks, (Zeist, Het Vrij Geestesleven)

Geschiedenis van de schilderkunst, 27 delen, (Utrecht, Het Spectrum)

Grote ontmoetingen. Kunsthistorische monografieën, (Brugge, Orion)

Privé-domein, (Amsterdam, Arbeiderspers)

Taschen, (Deurne, Boeken Diogenes): Kunstenaarsmonografieën, kunstmonografieën,
design, architectuur, fotografie

Tijdschriften

Archis, Maandblad over architectuur, stedenbouw en beeldende kunsten (Alphen a/d. Rijn)

A+, Driemaandelijks tijdschrift over architectuur, stedenbouw en design (ICASO vzw, Brussel)

Arte Factum, Tijdschrift voor hedendaagse kunst in Europa (Antwerpen)

Arte Grafika, Driemaandelijks tijdschrift voor de grafische en aanverwante kunstvormen
(Antwerpen-Hoboken)

De woonstede door de eeuwen heen, Driemaandelijks tijdschrift (Laarne)

Kunstbeeld, Tijdschrift voor beeldende kunst (Houten, Bohn Stafleu Van Loghum)

Kunst en cultuur, Maandblad van het Paleis voor Schone Kunsten (Brussel)

Kunst nu, Maandblad van het museum van hedendaagse kunst van Gent (Gent)

Kunstwerk Journaal, Tweemaandelijkse uitgave over kunst en antiek (Bussum)

Monumenten en landschappen, Tweemaandelijks tijdschrift van het Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap (Adm. V. Ruimt. Ordening en Leefmilieu, Brussel)

Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen (Gent)

Reflector, (Antwerpen-Deurne, Keesing)

Tableau, Tijdschrift voor beeldende kunst en antiek (Amsterdam)

Unesco Koerier, Maandblad geredigeerd door de Unesco (Antwerpen-Deurne, Keesing)

Vereniging Vlaamse Leerkrachten, Thema-nummers over kunst (Antwerpen)

Vitrine, Museummagazine (Den Haag)

Vlaanderen, Tweemaandelijks tijdschrift voor kunst en cultuur (Tielt, Lannoo)

Nuttige adressen

AMARANT

Centrum voor artistieke confrontatie
Hoogpoort 50
9000 Gent
tel.: 09 233 03 24

VRT

Instructieve Omroep van de Vlaamse Gemeenschap
Schooluitzendingen, Programmagids Secundair Onderwijs
August Reyerslaan, 52
1040 Brussel

T.V./Radio:

tel.: 02 737 31 97
02 737 31 98
02 737 32 03

Begeleiding:

tel.: 02 737 53 02
02 737 53 08
02 737 32 07

DEPARTEMENT ONDERWIJS -AFDELING INFORMATIE EN DOCUMENTATIE (AID)

Cel Publicaties
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
tel.: 02 553 66 53
fax: 02 553 66 54

DIAKOPIEERBEDRIJF NIESTADT 5981 PL

Panningen Bergweg, 8
Nederland
tel.: 047 60740 64

In België verdeeld door: Prodiason - Devogelaere, P.V.B.A.
Vichtsesteenweg, 65
8570 Anzegem
tel. 056 68 82 14

KV BEELDENDE VORMING: 8 u

Ten geleide

Het leerplan bevat de elementen van de beeldtaal:

- beeldende middelen;
- beeldende technieken;
- beeldende materies.

De leerstof wordt concentrisch uitgebouwd en in toenemende moeilijkheidsgraad aangeboden. Elk element van de beeldtaal wordt logisch en didactisch opgebouwd.

De beschreven plastische problemen zijn niet gelimiteerd, waarbij persoonlijke inbreng en keuze fundamenteel blijven.

Beginsituatie voor het vak

KV Beeldende Vorming is een nieuw vak zijn voor deze leerlingen, zij hebben een diploma secundair onderwijs behaald maar komen niet uit het Kunstsecundair onderwijs.

Sommige leerlingen hebben reeds deelgenomen aan diverse toelatingsproeven die het hoger kunstonderwijs organiseert en waren niet geslaagd, andere leerlingen kiezen resoluut voor dit voorbereidend jaar als basis voor een verdere specialisatie in het hoger kunstonderwijs.

Algemene doelstellingen

De voornaamste doelstelling is een basispakket aan te bieden dat zich richt op een polyvalente artistieke vorming. De ontwikkeling van een eigen visie hierbij is belangrijk om hoger Kunstonderwijs te beginnen met voldoende kans op slagen.

De leerlingen worden gestimuleerd tot het creatief hanteren van de beeldtaal in functie van gestelde ontwerpproblemen. Zij worden geconfronteerd met diverse elementen:

- zich kunnen uitdrukken d.m.v. beeldende middelen, technieken en materies;
- gevoelens, stemmingen, gedachten, houdingen en bewegingen kunnen weergeven op een creatieve manier;
- bewust inzicht hebben in de brede waaier van tekenwijzen, van tekenmaterialen en hun expressiemogelijkheden.

- vormen en ruimtelijke objecten kunnen weergeven en ontwerpen in functie van een vastomlijnd gegeven;
- kunnen samenstellen, groeperen en ordenen tot een evenwichtig geheel van structuren binnen een begrenzend vlak enerzijds, van sculpturale vormelementen in de ruimte anderzijds;
- de mogelijkheden ontdekken om met gevonden materiaal tot beeldvorming te komen waarbij het karakter van dit materiaal een nieuwe eigenheid krijgt;
- ervaringen opdoen over de kracht, de weerstand van het materiaal en de versteviging ervan door het te bewerken.

Door de experimentele dimensie van het vak integreren leerlingen attitudes als:

- zin voor compositie;
- zin voor authenticiteit;
- kritische zin;
- gerichtheid op analyse;
- structurering en synthese;
- zin voor initiatief.

Voor de ontwikkeling van de totale persoonlijkheid van de leerling is attitudevorming eveneens noodzakelijk, onder meer:

- zin voor orde, netheid, nauwkeurigheid en planning;
- kritische zin;
- respect voor materiaal en materieel;
- zin voor creatief denken en handelen;
- zin voor samenwerking;
- flexibiliteit;
- openstaan voor diverse aspecten van cultuur (plastische kunsten, film, dans, muziek, mode en design, theater, literatuur, architectuur, audiovisuele media, kranten en tijdschriften, ...).

Pedagogisch-didactische wenken

Coördinatie is niet alleen binnen KV Beeldende Vorming noodzakelijk, ook tussen KV Beeldende Vorming, de andere kunstvakken, AV Esthetica en AV Kunstgeschiedenis is overleg en samenwerking uiterst belangrijk.

De opdrachten houden zowel een technisch als een creatief aspect in.

De leerlingen leggen een werkboek en een documentatiemap aan.

Het refereren aan de kunst- en werkrealiteit zal een belangrijk item zijn in de wisselwerking tussen leerkracht, leerstof en leerling.

Evaluatie

1 Algemeen

De leerlingen van het voorbereidend jaar zijn bijzonder ontvankelijk voor nieuwe indrukken en opvattingen gezien hun rijpere leeftijd en het ontbreken van voorkennis en artistieke vaardigheden.

Dankzij een regelmatige evaluatie is het mogelijk de leerlingen op een onbevangen en onbevooroordeelde manier te confronteren met de wetmatigheden van het beeldend denken. Tijdens het doorlopen van het leerplan is een goede timing van groot belang.

Een efficiënte evaluatie draagt hiertoe bij en is afwisselend gericht naar de volledige groep en naar de individuele leerling.

2 De verschillende fasen:

2.1 De ontwerpfase/procesevaluatie

- bv.: - zijn de gekozen technieken (potlood, verf, gouache, collage, ..) aangepast aan het uit te voeren werk?
- beantwoorden vorm en compositie aan het gekozen expressiemiddel?

2.2 Uitvoeringsfase/productevaluatie

- bv.: - wordt de beeldende techniek aangepast aan de gebruikte materie?

2.3 Eindevaluatie/proces & product

De verschillende resultaten worden vergeleken en beoordeeld:

- evolueert de werkmethode van de leerling?
- heeft de leerling het vooropgestelde resultaat bereikt?

Meningsverschillen worden gemotiveerd en argumenten zo concreet mogelijk geformuleerd; de leerlingen leren de verschillende aspecten van een beeldend werk benoemen.

Leermiddelen en accommodatie van het lokaal

Het vak Beeldende Vorming vereist per discipline een ruim en aangepast lokaal met voldoende ruimte voor de verschillende activiteiten.

Atelieruitrusting:

- twee ruime en op juiste hoogte geplaatste spoelbakken met stromend water;
- een bord en bordmateriaal (passer, lat e.d.);
- een magneetbord en voldoende magneetjes;
- prikboarden;
- een goede verlichting en enkele verplaatsbare (klem)spots;
- verstelbare, individuele tafels (80 cm x 100 cm) met een krasvrije, afwasbare bekleding;
- een grote werktafel of schragen met een afneembaar werkblad;
- zinken snijplaten of snijmatten en stalen latten;
- een afzonderlijke hoek voor driedimensionaal werk, o.a. klei, gips, ... met boetseertafels, boetseerschijven, spatels en beitels, zinken en plasticen bakken, ...;
- een wipzaag;
- een figuurzaag;
- verschillende lijmsoorten;
- verschillende verfsoorten;
- een snijmachine;
- snijmessen;
- bergingsmogelijkheden:

kasten met schuifladen (min. 70 cm x 100 cm)

droogrekken

kasten voor gereedschappen, werkstukken, didactisch materiaal en audiovisuele middelen;

- audiovisuele middelen: projectietoestel + scherm, overheadprojector, videocamera en videorecorder, episcoop, radiocassetterecorder; uiteraard moet het lokaal gemakkelijk en volledig verduisterd kunnen worden;
- ruimte voor een kunstbibliotheek, chromotheek, ...

KV BEELDENE VORMING: 8u

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Beeldende middelen			
In twee- en driedimensionaal beeldend werk beeldende middelen kunnen herkennen.	B	Analyse van twee- en driedimensionaal werk. Beeldende middelen: kleur, vorm, contrast, ritme, ruimte, beweging, licht, schaduw, compositie, structuur, fractuur, afstand, textuur, evenwicht, verhouding, schaal, richting, limiet.	Steeds twee- en driedimensionaal.
In twee- en driedimensionale opdrachten beeldende middelen kunnen exploreren.	B	Kleur: primaire, secundaire, tertiaire kleuren, complementaire kleuren, kleurcontrasten, kleurharmonie, kleurfamilie, toon, helderheid en verzadiging, kleurenperspectief, kleurgebruik.	De kleurencirkel samenstellen. Verwijzen naar - de optische kleurmengingen (drukprocédés, televisie, pointillisme, ...) - de natuurkunde (prisma en schijf van Newton, regenboog, ...) Verwijzen naar impressionisme, expressionisme, ... Bv. de gevoelswaarde van kleur, sfeerweergave, muziek in combinatie met kleur, ... Bv. naar voor brengen, opvallen, temperen, naar achterplan brengen, ... Kleurstudie naar natuur. Toepassingen zie beeldende middelen en technieken.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Mogelijkheden van beeldende middelen kunnen verwoorden.	B	<p>Vorm: vorm en vormtaal (stijl) stileren, pasticheren en vervoegen meetkundige vormen functionele vorm als drager van licht, waarde en kleur organisch, vegetaal, mineraal twee- en driedimensionale vorm vervormingen: anamorfe, splijten, plooiën impressief, expressief, symbolisch</p> <p>Structuur; compositie Fractuur</p> <p>Materie, textuur: als oppervlak (de huid) als kleurdrager als voorstelling als richting</p> <p>Evenwicht, verhouding: begrip stabiel of labiel evenwicht symmetrisch belang van plaats, grootte, schaal, afstand, aantal, kleur, vorm, ... mathematisch aspect</p> <p>Schaal: begrip</p>	<p>Constant verwijzen naar kunstgeschiedenis en naar actuele kunstgebeurtenissen. Ook politieke, sociale en economische invloeden aangeven.</p> <p>Alle beeldende middelen worden geïntegreerd in een structuur of compositie. Dit kan ook een decompositie (fractuur) zijn.</p> <p>Wijzen op het belang van de materie als beeldend middel.</p> <p>Beeldanalyse: het beeld analyseren en synthetiseren.</p> <p>Gulden Snede, da Vinci, Mondriaan, Vasarely, ...</p> <p>Voorstudies op schaal uitvergrooten</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
		<p>Richting: gerichte vormen richtingen in de kleur richtingen van de lijn ideële richtingen leesbaarheid van het beeld bladrichting</p> <p>Limiet: “cache” vorm limiet limiet vanuit celvorm</p> <p>Contrast: (licht/schaduw, horizontaal/verticaal, statisch/dynamisch, object/subject, ...) kleurcontrast vormcontrast ideeel of inhoudelijk contrast</p> <p>Ritme: begrip situering tijd, ruimte en beweging</p> <p>Ruimte: begrip twee- en driedimensionale ruimte ruimte door kleur ruimte door beweging perspectivische ruimte ruimte door overlapping, overkruising, plans mentale ruimte (relatie klein-groot) dubbelzinnige ruimte, relatieve ruimte</p> <p>Beweging: werkelijke, ideële en kinetische beweging evolutie van een vorm vorm en omwenteling</p>	<p>Stapsgewijze opbouw. Bv.: horizontaal; verticaal; diagonaal. Ook in combinaties.</p> <p>Open en gesloten vormen/composities.</p> <p>Wijzen op het belang van de relatie tussen vorm en ruimte.</p> <p>Bv.: Tingeley, Calder, Zero-beweging.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
		<p>Licht: relatie licht en schaduw reflectie studie notatie van schaduw lichtbronnen licht en kinetische plastiek licht en projectie (vervormingen door kleur, beeld en oppervlak) licht en object</p> <p>Afstand: plaatsinname optische menging (raster, kleurstippen) afstand en ruimte</p>	<p>Minimal Art, bv. Dan Flavin. Bv.: Boltanski.</p>
<p>In twee- en driedimensionale opdrachten beeldende middelen kunnen integreren rekening houdend met de opdracht.</p>	<p>B</p>	<p>Evenwicht en opbouw. Samenhang tussen onderwerp en omgeving. Relatie tussen spanningsveld en opstelling.</p>	<p>Bv. formaat aanpassen aan de opgave. Spanning van de vorm op zich t.o.v. de ruimte. Verzameling van volumes t.o.v. de ruimte. Spanningsvelden tussen volumes onderling.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
2 Beeldende technieken en materies.			
<p>Inzicht hebben in het gebruik van een ruim aanbod van beeldende technieken en materies.</p> <p>In twee- en driedimensionaal beeldend werk beeldende technieken en materies kunnen exploreren.</p> <p>De mogelijkheden van beeldende technieken en materies kunnen verwoorden.</p>	<p>B</p> <p>B</p> <p>B</p>	<p>Kleurpotlood, pastel, kleurkrijt, vetkrijt, oliepastel, waterverf, acryl, olieverf.</p> <p>Basisverbindingen, opbouw- en afneemtechniek.</p> <p>Natuurlijke materialen, kunststoffen, diversen.</p> <p>ICT</p>	<p>Verschillende technieken en materies toepassen op de beeldende middelen.</p>
<p>Twee- en driedimensionale opdrachten kunnen uitvoeren met verschillende beeldende technieken en materies.</p>	<p>B</p>	<p>Technische, maar ook vrije opdrachten.</p>	<p><i>Kleurpotlood:</i> technische opdrachten: degradatie, overgangen; warme kleuren-koude kleuren; hoofdkleuren en gebruik van wit en zwart. Toepassingen.</p> <p><i>Pastel, kleurkrijt, vetkrijt en oliepastel:</i> technische opdracht: kleur aanbrengen; werken met hoofdkleuren; zonder hoofdkleur; grijze tonen.</p> <p><i>Waterverf:</i> technische opdracht: mogelijke combinaties van waterverf door kleuren met drie hoofdkleuren. Toepassingen: vrije compositie in</p> <ul style="list-style-type: none"> - alle kleuren met rood - alle kleuren met geel - alle kleuren met blauw. <p>Leren werken met grote en kleine formaten. Werken op verschillende dragers: papier, karton, stof, schetspapier, ...</p> <p><i>Acryl:</i> technische opdrachten: werken met effen vlakken; vlekken (druiptechniek); toetsen; paletmes aanzetten en afwerken van een schilderij. Toepassingen naar model. Stilleven en composities naar thema. Werken op papier, doek, hout, ... Een doek leren aanspannen.</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
			<p><i>Olieverf</i>: technische opdrachten. Toepassingen.</p> <p><i>Basisverbindingen</i>: bv. kleven, knopen, klemmen, sjoeren, ...</p> <p><i>Opbouwtechniek</i>: bv. boetseren, assembleren, gieten, installeren, ...</p> <p><i>Collage en decollage</i>: technische opdracht: knippen, scheuren, wegscheuren.</p> <p><i>Afneemtechniek</i>: bv. kappen, zagen, schuren, snijden, ...</p> <p><i>Natuurlijke materialen</i>: bv. klei, papier, karton, gips, was, riet, steen, leder, ...</p> <p><i>Kunststoffen</i>: bv. plastic, celbeton, ...</p> <p><i>Diversen</i>: bv. vind-, recyclage-, recuperatiematerialen, licht, geluid en geur.</p> <p><i>ICT</i>: bv. grafische computersoftware. Zie KV Toegepaste beeldende vorming:: grafische en multimediale vormgeving.</p> <p>Toepassingen.</p>
Door associatief denken de elementen van de beeldtaal creatief kunnen inzetten bij een open opdracht.	B	Open opdrachten waarbij de leerlingen vorm geven aan hun denkproces.	Integreren van vorm, boodschap en/of inhoud.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
3 Veiligheid			
De veiligheidsvoorschriften naleven.	B	Gebruik en onderhoud van gereedschappen, elektrische apparaten, producten.	Het belang van een correcte werkmethode benadrukken. De leerlingen respect bijbrengen voor materialen en gereedschappen.

Bibliografie

BÄR, N.

Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis

Kunst van 1900 tot 1945 - 1984

Kunst na 1945 - 1982

Cantecleer, De Bilt (1982 en 1984)

BELJON, J.J.

Zo doe je dat - Grondbeginselen van vormgeving

Wetenschappelijke uitgeverij, Amsterdam, 1987

BERGER, J.

Anders zien

Sociale uitgeverij, Nijmegen, 1974

BODO, W. & JAXET-HEIMER

Compleet Tekenboek

Gaade, Amerongen

ISBN 90 6017 3570

COLLINS, J.

De schildertechnieken van deze eeuw

Cantecleer, De Bilt

DIAGRAM GROEP,

Encyclopedie van gereedschappen

Uitgeverij Helmond - Standaard, Antwerpen

GERRITSEN, A.,

Beknopte beginselen van de Beeldende Vorming

Cantecleer, De Bilt, 1977

ISBN 90 213 0125 3

GERRITSEN, A., ENZINGA, R., ENGBERSEN, H.,

Het tekenonderwijs in de praktijk

Cantecleer, De Bilt, 1976

ISBN 90 2130 1237

GERRITSEN, A., VOSTERS, M.,

Textiele werkvormen in de praktijk

Cantecleer - De Bilt, 1980

ISBN 90 2130 0708

GERRITSEN, F.,

Evolutie van de kleurenleer

Cantecleer, De Bilt, 1982

GERRITSEN, F.,

Het fenomeen kleur

Cantecleer, De Bilt, 1978

GREENBERG, P.,
Creatieve mogelijkheden voor jongeren
Cantecleer, De Bilt, 1973

HICKETHIER, A.,
Kleuren ABC
Cantecleer, De Bilt, 1975
ISBN 90 2130 0516

ITTEN, J.,
Beeldende vormleer
Cantecleer, De Bilt, 1980

ITTEN, J.,
Kunst en kleur
Cantecleer, De Bilt, 1982

JONCKHEERE, M.,
Zien, denken, doen
Van In, Lier, 1988
ISBN 90 3060 1599 0

KAPPLER, J.,
Werken en vormgeven met gips
Elmar, Rijswijk, 1983
ISBN 90 6120 4410

KOPPERS, P., DE WINTER, W.,
Kinderen leren tekenen
Bekadidart - Cantecleer, De Bilt, 1982
ISBN 90 2133 00016

KOPPERS, P., - DE WINTER, W.,
Kinderen vormen in textiel
Bekadidart - Cantecleer, De Bilt

KOPPERS, P, DE WINTER, W.,
Goed gekeken een weg door kunst en museum
Cantecleer, De Bilt

LA CROIX GRETHE
Decoratief tekenen
Cantecleer, De Bilt

LEINZ, G.,
Moderne kunst zien en begrijpen
Trendboek, Maarssenbroek

LUCIE-SCHMIDT, E.,
Moderne kunst
Elsevier, Amsterdam, 1978

MARX, E.,
De kleurencontrasten
Cantecleer, De Bilt

MEYER, S., MARTIM AVILLENZ, E.,
Tekenen met pen en inkt
Cantecleer, De Bilt
ISBN 90 2130 3701

MILLS, V.,
Affiches maken in uw vrije tijd
Cantecleer, De Bilt

PARRENS
Tekenperspectief
Gaade, Amerongen
ISBN 90 6017

PIETERS, A.,
Beeldende expressie
Wolters, Groningen

PIVA, G.,
Schildersvademecum
Cantecleer, De Bilt

READ, H.,
Kunst zien en begrijpen
Prisma Boeken, Utrecht/Antwerpen, 1961

READ, H.,
De kunst in haar educatieve functie
Het Spectrum, Antwerpen, 1967

RIJGERSBERG, E.,
Beknopte kleurenleer
Agon Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1971

RÖTTGER, KLANTE, D.,
Papier
Cantecleer, De Bilt

RÖTTGER E.
Handenarbeid als creatief spel
Cantecleer, De Bilt

RÖTTGER, KLANTE, D.,
Tekenen als creatief spel
Cantecleer, De Bilt

RÖTTGER, KLANTE, D.,
Punt en lijn
Cantecleer, De Bilt, 1964
ISBN 90 2130 5976

RÖTTGER, KLANTE, SALZMANN,
Het vlak
Cantecleer, De Bilt, 1982
ISBN 90 2130 5984

ROSSI, A.,
Posters
Paul Hamlyn, London

SMEETS, R.,
Ornament, symbool en teken
Cantecleer, De Bilt

SMEETS, H.,
Zelf maskers maken
Cantecleer, De Bilt

SMITH, D.,
Handboek voor de kunstenaar – Gereedschap, materialen, technieken
Gaade, Amerongen, 1981

TRITTEN, G.,
Education par la forme et par la couleur
Plantyn, Antwerpen

VAN ECK, H.,
Mooi waardeloos
Cantecleer, De Bilt

VAN GELDER, L., VAN PRAAG,
Beeldende expressie
Wolters, Groningen, 1962

VAN PRAAG, H.,
Alles mag - Beeldstorm van normen en vormen
Teleboek, Amsterdam, 1974

VERNON, M.D.,
De psychologie van het zien
Aula

VERSTOCKT, M.,
De genesis van de vorm – Van chaos tot geometrie
Standaard Antwerpen, 1982
ISBN 90 021 4531 4

VRIENS, A.,
Lettervormen
Agon/Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1971

ZELANSKI-FISCHER
Kleur, principe, theorie en toepassing
Gaade, B.V. Amerongen, 1989
ISBN 90 601 7880 7

Tijdschriften

Art School

uitgave van Art School (verschijnt tweemaandelijks)
Bolthoven B.V.

Beeldende vorming

maandblad van de Algemene Vereniging voor Tekenonderwijs – Mediasell,
Postbus 65026 – 3002
AD Rotterdam – 010-145671

Dada

kunstschrift voor kinderen van 6 tot 106 jaar
Nederlandse editie PLINT, Postbus 164, 5900 AD Eindhoven
tel. 040 245 40 01

Kunst en cultuur

maandblad van het Paleis voor Schone Kunsten
Koningsstraat 1 a – 1000 Brussel

Kunstbeeld

tijdschrift voor beeldende kunst
Postbus 97, 5126 ZH Gilze, Nederland
tel. +31 (0)161 45 79 01

Museumjournaal

publicatie voor moderne kunst van 30 Nederlandse en culturele centra;
Rijksmuseum Vincent van Gogh
Paulus Paterstraat 7
Amsterdam

Palet en tekenschrift

(verschijnt 6 keer per jaar)
Uitgeverij ARTI, 1800 WB Alkmaar
tel. 02 511 95 06

Graphis

Uitgeverij: Graphis press corporation – Zürich

Reeksen

- Taschen
- Librero
- Uitgeverij Cantecleer, De Bilt

KV VRIJE BEELDENE VORMING: 8 u

Ten geleide

Het leerplan bevat:

- experimentele technieken 4u/week
- vrije grafiek 4u/week

De leerstof wordt concentrisch uitgebouwd en in toenemende moeilijkheidsgraad aangeboden. Per aspect betreft het een logische, didactische opbouw.

De beschreven plastische problemen zijn niet gelimiteerd, waarbij persoonlijke inbreng en keuze fundamenteel blijven.

Dit is een open en op zich ook “experimenteel programma”, dat kan inspelen op toevalligheden en zich spontaan aanbiedende items. (Bv. Thema open deur, mediagegevens, diverse vakoverschrijdende projecten, enz.)

Beginsituatie voor het vak

KV Vrije Beeldende Vorming is een nieuw vak zijn voor deze leerlingen, hun vooropleiding is verschillend. (zie bij KV Beeldende Vorming).

Vertrekkend vanuit het hedendaags kunstgebeuren, de tentoonstellingsactualiteit, de maatschappelijke realiteit en de voorhanden zijnde visuele media, wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de persoonlijkheid van de leerlingen. Het doel is een artistieke ontplooiing en voldoende kennis en inzicht verwerven om hoger kunstonderwijs te beginnen met voldoende kans op slagen.

Algemene doelstellingen

● voor experimentele technieken:

- Het leren persoonlijk oplossen van plastische problemen.
- Het zich eigen maken van een plastisch vocabularium.
- Het laten samengaan van inhoud, vormgeving, materiaal en technieken op een experimentele basis.
- Het verbeelden als levenshouding.
- Het vormgeven als drager voor een geestelijke inhoud.
- Het beeldend spreken.
- Het ontwikkelen van een gevoel voor schoonheid (of lelijkheid).
- Het zich duidelijk creatief-kritisch opstellen.
- Het op een spontane en persoonlijke wijze gestalte geven.

Dit alles komt aan bod in de experimentele technieken, met de overweging dat de beeldende vorming een permanent proces inhoudt.

Het is van belang dat de leerlingen kunnen denken vanuit het geheel, het leven zelf en met verschillende vormen van kunstuiting worden geconfronteerd. Via studie, experiment en fundamenteel onderzoek leren zij de verbondenheid tussen de verschillende actuele en klassieke beeldtalen ervaren.

● Vrije grafiek:

“Vrije grafiek” houdt in de eerste plaats een synthese in van de verschillende disciplines, technieken en leerinhouden eigen aan de beeldende vorming. Vrije grafiek kan binnen een beeldopvoeding als een soort kruispunt fungeren waar diverse leerinhouden uit andere vakken elkaar ontmoeten, overlappen of complementair aanvullen. Aspecten uit verschillende artistieke vakken worden binnen een ander medium behandeld en hierdoor naargelang de context indringender, ruimer of specifiekier benaderd.

Het leerplan Vrije Grafiek draagt ertoe bij artistieke en technische vaardigheden te ontwikkelen en omvat naast een zekere technische vorming vooral een beeldende vorming waarin de verschillende fases naar het creëren van een eindproduct doorlopen worden. Dit is uniek binnen de opleiding en uitermate uitnodigend naar samenwerking met andere artistieke vakken toe. Vrije grafiek staat tevens voor een esthetische vorming waar het persoonlijk visualiseren en beeldend vertalen van inhouden een groot belang geniet naast het interpreteren, manipuleren, analyseren, accentueren, enz....; de leerling wordt immers verplicht zich hiermee in te laten gezien de technische noodwendigheden bij de toepassing van grafische technieken.

Voor de ontwikkeling van de totale persoonlijkheid van de leerling is attitudevorming eveneens belangrijk, onder meer:

- zin voor authenticiteit;
- kritische zin;
- brede belangstelling voor de cultuur;
- zin voor creativiteit;
- milieubewustzijn.

Pedagogisch-didactische wenken

De aangeboden thema's en inhoudelijke elementen kunnen een even experimenteel karakter hebben als de daarbij aangewende technieken.

Door het eigen multimediale karakter van de experimentele technieken kan dit vak fungeren als een koepel over alle plastische-artistieke vakken heen. Alle “klassieke” technieken die daar aangeboden worden krijgen hier een experimenteel verlengstuk of komen onder één of andere mengvorm opnieuw aan de oppervlakte.

Het overkoepelend karakter kan zo mogelijk leemten tussen de diverse kunstvakken invullen om tot een homogeen artistiek lespakket te komen. Ook met AV Esthetica en AV Kunstgeschiedenis is coördinatie noodzakelijk.

De nadruk ligt op de individuele persoonlijkheidsontwikkeling via een inventieve-creatieve weg.

Het refereren aan de kunstrealiteit zal een belangrijk item zijn in de wisselwerking tussen leerkracht, leerstof en leerling.

Leermiddelen en accommodatie van het lokaal

Het vak Vrije Beeldende Vorming vereist een eigen lokaal met voldoende ruimte voor de verschillende activiteiten.

Dit is geen luxe, maar een noodzakelijkheid. De accommodatie van het lokaal zorgt voor een sfeer die Vrije Beeldende Vorming ten goede kan komen.

Atelieruitrusting:

● **voor experimentele technieken:**

- twee ruime en op goede hoogte geplaatste spoelbakken met zeef en een overloopsysteem;
- een groot wit geplastificeerd bord;
- een magneetbord;
- prikboarden;
- verstelbare, individuele tafels (80 cm x 100 cm) met een krasvrije, afwasbare bekleding;
- een goede verlichting en verplaatsbare (klem)spots per tafel;
- schildersezels
- sokkels van verschillende hoogte;
- een grote werktafel of schragen met een afneembaar werkblad;
- zinken snijplaten, snijmatten en stalen latten
- materiaal en materieel voor driedimensionaal werk en druktechnieken; werkbanken;
- bergingsmogelijkheden: kasten met schuifladen (min. 70 cm x 100 cm); droogrekken; kasten voor gereedschappen, werkstukken, didactisch materiaal en audiovisuele middelen;
- audiovisuele middelen: projectietoestel + scherm, overheadprojector, videocamera en videorecorder, episcoop, radio-cassetterecorder, lichtbak;
- uiteraard moet het lokaal gemakkelijk en volledig kunnen worden verduisterd;
- ruimte voor een kunstbibliotheek.

● **voor Vrije grafiek:**

- tafels op werkhoogte;
- werkbank;
- grote metaalschaar;
- papiersnijtoestel;
- zinksnijder;
- ijzeren latten;
- verwarmingstafel;
- inkttafel en steen;
- hoogdrukpers;
- diepdrukpers;
- complete zeefdrukinstallatie;
- zuur- en waterbakken met afzuigkap;
- stuifbak voor aquatint.

KV VRIJE BEELDENE VORMING: 8 u
Experimentele technieken (4 u)

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Experimenteel tekenen			
Punten en lijnen toepassen.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Lijnkarakters - De binding tussen schrijven en tekenen 	<p>Experimenteren met punten en lijnen, hun voorkomen onderzoeken buiten de artistieke context. Bv. luchtlijnen van vliegtuigen, ... Experimenteren met taal-teken-tekening en eventuele betekenis nagaan. (Handtekening).</p>
Inzien dat lijn als expressiemiddel kan worden gebruikt.	B	<ul style="list-style-type: none"> - De expressieve mogelijkheden van de lijn via een spontane experimentgerichte werkwijze. - Tekens - Toevalstechnieken - Het suggereren van beweging 	<p>Met diverse materialen werken. Mogelijke toepassingen zijn arceringen en schrifturen met balpen, stift, potlood, pen, pluim en uitbreiding naar andere middelen en media.</p> <p>Pollock en Ernst. Futurisme, Op-Art.</p>
Met de aspecten punt en lijn kunnen experimenteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Niet voor de hand liggende relaties, zowel technisch als inhoudelijk. - Uitbreiding naar verschillende dragers - Uitbreiding naar klassieke pigmenten - Kindertekeningen als inspiratiebron voor lijnvoering op spontane wijze - "Telefoontekeningen" 	<p>Bv. diverse combinaties van druktechnieken De link leggen naar andere gebieden, zoals de motoriek, het eigen lichaam, ... Mogelijke toepassingen: inkt- en ecoline-experimenten; stoepkrijt, ... Bv. plantpigmenten, industriële kleurstoffen, schoensmeer, ... Cobra.</p> <p>Of "Vervelingstekeningen".</p>

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
2 Experimentele vlakbehandeling			
Vlakken toepassen.	B	Het bekomen van toonwaarden aan de hand van - verschillende teken- en grafische technieken; - experimentele technieken.	
Inzien dat vlak als expressiemiddel kan worden gebruikt.	B	De expressieve mogelijkheden van het vlak	Op experimentele wijze ontdekken. Bv. structuur en textuur.
Met het aspect vlak kunnen experimenteren.	B	- Experimenteren met vlakke beeld dragers, met uitbreiding naar muur, vloer, plafond, ... - Vindmaterialen als drager, als vlak	Klassiek is papier en doek. Bv. plastic, gerecupereerde papiersoorten, diverse textielsoorten, dweil, glas, ... of natuurmaterialen als zeemvel of leder, ...
3 Experimenten op waarneming			
Gericht kunnen waarnemen, hierbij experimentele technieken toepassen.	B	- Tekenen van onderwerpen met behulp van een vergrootglas om een normaal niet waar te nemen wereld te ontdekken. - Werken aan de hand van microscoopbeelden, foto's uit al dan niet wetenschappelijke tijdschriften, gemaakt met behulp van computers en elektronenmicroscop.	Bv. dode insecten, plantmateriaal, ... Bv. tekenen en/of schilderen/interpreteren van dergelijke documentatie.
Licht- en schaduwstudies toepassen in figuurtekenen.	B	- Figuurtekenen anders bekeken "Schaduwfiguren" Slagschaduw/Schaduwtekeningen	
Door middel van licht en schaduw ruimtelijke illusie kunnen weergeven.	B	- Spanningsvelden tussen licht en schaduw met diverse dragers, experimentele materialen en toevals- en mengtechnieken	De leerlingen bepalen zelf de drager, het materiaal en de techniek.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Kunnen experimenteren met oude plantekeningen als drager of als uitgangspunt voor nieuwe beelden, nieuwe bovenliggende tekeningen in aangepaste technieken.	B	- Plantekeningen	
Op basis van een concreet gegeven een geheugenschets kunnen maken, een plan.	B		Bv.: De weg van huis naar school ... (Zie "This way Brown").
Fotomateriaal als uitgangspunt kunnen gebruiken voor een vernieuwende beeldvorming.	B	- Foto-experimenten	Uitbreiding naar fotokopie als middel en medium (of tussenstap) tot beeldvorming.
4 Kleurexperimenten			
Bepaalde kleurtechnieken toepassen.	B	Kleurtechnieken - het verschil tussen pigmenten en kleurstoffen; bind- en verdunningsmiddelen - klassieke tekenmaterialen: kleurpotloden, krijt, oliekrijt, pastel, ... - diverse collage- en decollagetechnieken - diverse druktechnieken: monotype, afdruk, sporen, ... - verven op water- en oliebasis: dekkend, pasteus en transparant - diverse inkten - assemblages, montages en mixed-media - verschillende beeld dragers met hun specifieke eigenschappen	Vergelijken met uitbreidingsmaterialen. Uitbreiding en onderzoek naar onconventionele middelen materialen.
Kleuren subjectief toepassen.	B	Subjectiviteit - sfeerschepping - gevoelsuiting - relatie tussen de handeling, de techniek en het concept - vanuit de natuur komen tot een vereenvoudiging - de invloed van de cultuur	Morandi Kiefer Alechinsky, Ryman, ... Stilering en abstractie; de boomstudies van Mondriaan. De Aboriginals Indianentotems

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Inzien hoe kleur in een ruimere context wordt toegepast.	B	Kleur in verband met de natuur, de muziek, de architectuur, het theater, de dans, de literatuur, ... - codes en symbolen	Bv. het verkeer.
Met kleur kunnen experimenteren.	B	Niet voor de hand liggende relaties met kleur: - de betekenis en mogelijkheden van licht; - licht is kleur, energie, symboliek,; - beweging en snelheid. Experimenten met spuitverf. Schilderen met onderling niet mengbare verven.	Bv. projectie, film, ... Het gestuele als uitgangspunt voor bepaalde werkwijzen bv. dripping bij Pollock Bv. graffiti, sjabloontechnieken, ... De afstotingsreacties gebruiken en ontleden tussen oliehoudende verven en verf op waterbasis. Bv. craquelures
Schildertechnieken zonder penselen toepassen.	B	Schilderen zonder penselen - fingerpaint, ... - "schuifschilderijen" met latjes en stokjes schilderen doek op doek met beweging - mixed media combinaties van diverse technieken op één drager - experimenteel schilderen met aquarel - werken met zuiver pigment	Zie Gerhard Richter Zie Rob Scholten Bv. inkt en waterverf waterverf en kleurpotlood Zie Anisch Capoor, ...
5 Vormexperimenten			
Verschillende vormen toepassen en kunnen verwerken.	B	Relatie natuur - cultuur en materie - vorm onderzoek naar structuur en textuur	
Geometrische en organische vormen kunnen onderzoeken en toepassen.	B	Het repetitieve Vanuit de natuur of figuratie tot vereenvoudiging en abstractie komen	
De limietvorm toepassen.	B	Lijnen, licht en schaduw, kleur, positief en negatief, textuur, ...	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Vormritme toepassen.	B	Grafische en symbolische experimenten in het schrift (handtekeningen)	Bv. Keltische cultuur, tatoeages, ...
Met het aspect vorm kunnen experimenteren.	B	- Diverse sjabloontechnieken - Gevonden vormen - Gietvormen	Werken met gietklei, gietplaster.
6 Compositie-experimenten			
Kunnen kadreren.	B	Het kadreren - afgesneden of los van de rand - vorm en richting van de drager - onderzoek naar fotokadrag	
Basisbegrippen en compositieschema's kunnen doorbreken.	B	Basisbegrippen en compositieschema's - richting wijzigen - spanningsvelden creëren - symmetrie - asymmetrie - horizontaal - diagonaal – verticaal	
Verschillende composities kunnen onderzoeken en toepassen.	B	Verschillende composities - via beeldopbouw - via de suggestie van de derde dimensie op een tweedimensionaal vlak - via een inhoudelijke opdracht - via een vormelijke opdracht	Bv. agressie, chaos, evenwicht - onevenwicht. Bv. fotomontage, decoupage, collage - decollage.
Met het aspect vorm kunnen experimenteren.	B		
7 Ruimte-experimenten			
Diverse basismaterialen plastisch toepassen.		Natuurlijke materialen en hun eigenschappen: technisch en inhoudelijk	Bv. klei, papier, karton, was, brooddeeg, zand, ... Zie Beuys, Merit, Long, ...
Diverse vind-, recyclage- en recuperatiematerialen kunnen aanwenden.		Diverse vind-, recyclage- en recuperatiematerialen en hun specifieke eigenschappen	Zie Cragg, Spoerri, Christo, César, ...

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Symboliek en gevoelswaarde van de verschillende materialen kunnen herkennen en gebruiken.	B	Symboliek en gevoelswaarde	Zie Beuys, Tinguely, Laib, Capoor, ...
Veiligheidsvoorschriften naleven.	B	Veiligheidsaspecten	
Weet hebben van bredere mogelijkheden van het ruimtelijk denken.	B	De ruimte als drager van een beeld of de ruimte als zelfstandig beeld o.a. Dadaïsme Nouveau Réalisme Environnement Conceptual Art Land-Art Architectuur Design Video Danstheater Performance Body-Art	Zie Duchamp Manzony Kawamata Kosuth Long Clarck Starck Lafontaine De Keersmaker Ulay en Marina Abramovic Nitch
Met het aspect ruimte kunnen experimenteren.	B	- Niet voor de hand liggende relaties met tijd en beweging. - Verruiming van de technieken en materialen.	
8 Volume-experimenten			
De plastische taal, gericht op volumestudie toepassen.	B	Onderzoek naar spanningsvelden tussen vormen onderling en de ruimte	De leerlingen verzamelen objecten en documentatie.
Verschillende technieken bij driedimensionale vormgeving toepassen.	B	Basisverbindingstechnieken - opbouwende technieken - afbrekende technieken	Bv. kleven, klemmen, knopen, sjoeren. Bv. assembleren, gieten, installeren, ... Bv. wegnemen, scheuren, kappen, ... De leerlingen hanteren de techniek en het materiaal in functie van de inhoud.
Met het aspect volume kunnen experimenteren.	B	Werken met natuurmaterialen.	Bv. sneeuwsculpturen, takkenassemblages, graswerken.

VRIJE GRAFIEK (4 u)

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Vrije grafiek / Grafische technieken			
Kennismaken met en nimaal beheersen van de verschillende grafische procédés.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Hoogdruk - Diepdruk - Vlakdruk - Doordruk 	Linosnede Etsen Monotyp Zeefdruk
Punten en lijnen kunnen toepassen.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Het zwart-wit contrast kunnen toepassen - Vormkarakter - Kleurcontrast: relatie tussen vlak en kleur - Suggesteren van een optisch-ruimtelijk effect 	Linosnede Typografie Verloren lino snede perspectief en perspectiefvervormingen
Het gebruik van lijn en vlak als expressiemiddel kunnen aantonen.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Verschillende tekens en grafische technieken 	Etsen: droge naald/zachte vernis
De relatie tussen lijn en vlak kunnen concretiseren.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Tekens - Textuur, structuur, factuur 	Sjabloondruk Etsen/Aquatint
Met de aspecten: punt, lijn, vlak, kunnen experimenteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Toevalstechnieken - Decoraties en ornamenten - De lijn als vlakverdeling en vlakomschrijving - Constructies - Positief en negatief - Het suggereren van beweging - Rasters 	Monotyp De Stijl Kubisme-Suprematisme Futurisme-Op-Art Popart

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
2 Vrije grafiek / Vorm en compositie			
Met aspecten vorm en compositie kunnen experimenteren.	B	- Niet voor de hand liggende relaties, zoals orde en chaos... - Het steeds blijven in vraag stellen	
Efficiënt gebruik kunnen maken van grafische technieken.	B	- Expressieve mogelijkheden van de verschillende technieken onderzoeken - Relatie tussen realiteit en de te gebruiken grafische elementen - Expressiemogelijkheden toetsen aan eigen ervaringen - Fotografie als documentatie of als instrument	Expressionisme/Houtsnede Affiche ontwerp Zelfportret Zeefdruk
Fotografische raster technieken kunnen toepassen.	U		
3 Vrije grafiek / Kleur			
Grafische kleur technieken kunnen toepassen.	B	- Diverse collagetechnieken - Inkten - Verschillende beeld dragers - Kleurendruk door middel van raster technieken	Zeefdruk
De technische verwerking van kleurendruk kunnen illustreren.	B		Verloren lino snede
Met kleur kunnen experimenteren.	U	- Niet voor de hand liggende relaties met kleur - De betekenis en mogelijkheden van het licht: natuurlijk en kunstmatig licht, lichtgevende kleuren, energie, ...	Symbolisme Projectie, film, ...

Bibliografie

Experimentele technieken

BAR, N.

Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst van 1900 tot 1945.

Nieuw handboek voor de kunstgeschiedenis. Kunst na 1945.

Cantecleer BV., De Bilt (1982 en 1984).

BARCSAY, J.

Anatomie voor de kunstenaar.

Atrium, Alphen a/d Rijn, 1992.

ISBN 90 611 3587 7 NUGI 931.

BARTHES, R.

Het rijk van de tekens.

Uitgev. Duizend en één, Amsterdam, 1987.

BEKS, M.

Moderne kunst zien en begrijpen.

Uitg. Trendboek BV., Nederland, 1987.

ISBN 09 513 5022 8.

BELJON, J.

Open ogen - Grondbeginselen van Vormgeving.

Wetensch. Uitgev., Amsterdam, 1987.

ISBN 90 628 7923 3.

BERGER, J.

Anders zien.

Soc. Uitgev., Nijmegen, 1974.

ISBN 90 616 8074 3.

CATALOGUS MUSEE D'ORSAY

Le corps en morceaux.

Edition de la réunion des musées nationaux, 1990.

ISBN 27 118 2278 8.

CATALOGUS TURNER PRIZE

Tony Cragg.

Tate Gallery, London, 1988.

ISBN 18 543 7013 8.

COLLINGS, J. e.a.

De schildertechnieken van deze eeuw.

30 beroemde kunstenaars in close-up.

Uitg. Westland N.V., Schoten, 1985.

ISBN 90 213 0082 6.

COMTE, P.

Paul Klee.

Uitg. Casterman.

ISBN 27 079 0022 2.

COUDING, E., GOLDING, J.
Picasso sculptor-painter.
Published by Tate Gallery Publications, London.
ISBN 18 543 7131 2.

DE JONCKHEERE, M.
Zien, denken, doen.
Van In, Lier, 1988.
ISBN 90 306 1599 0.

DE LANGLAIS, X.
Technisch handboek voor de kunstschilder.
Gaade, Amerongen, 1985.
ISBN 90 601 7532 8/UGI 580.

DOCUMENTA IX-KASSEL
Volume I en II.
Edition Cantz, Stuttgart, 1992.
ISBN 38 932 2381 9.

DE VISSER, A.
Hardop kijken.
Uitgev. Sun, Nijmegen, 1986.
ISBN 90 616 8251 7.

DE VISSER, A.
Kunst met voetnoten: inhoud en betekenis in de plastische kunst.
Uitgev. Sun, Nijmegen, 1989.

DOERNER, M.
Schilderkunst, materiaal en techniek.
Uitgev. Gaade, BV., Amerongen, 1981.
ISBN 90 601 7130 6.

EDWARDS, B.
Leer tekenen.
Baarn, Bigot en Van Rossum.
Standaard Uitgev., Antwerpen, 1983.
ISBN 90 613 4288 0.

EDWARDS, B.
Leer creatief zijn.
Baarn, Bigot en Van Rossum.
Standaard Uitgev., Antwerpen, 1987.
ISBN 90 613 4295 3.

EISLER, C.
Hoogtepunten van de tekenkunst.
Uitg. Agon Elsevier, 1976.
ISBN 90 100 1622 6.

FONDATION DANIEL TEMPLON
La Sculpture Contemporaine après 1970.

GERRITSEN, A.
Beknopte beginselen van de Beeldende Vorming.
Cantecleer B.V, De Bilt.
ISBN 90 213 0125 3.

GERRITSEN, F.
Evolutie van de kleurenleer.
Cantecleer BV., De Bilt, 1982.
ISBN 90 213 0059 1.

GERRITSEN, F.
Het fenomeen kleur.
Cantecleer BV., De Bilt, 1978.
ISBN 90 213 0055 9.

GREEN, C.
Cubism and its enemies.
Uitg. Library of Congress Cataloging in Publication Data, 1987.
ISBN 03 000 3468 7.

HELLER, E.
Kleurensymboliek, psychologie, toepassing.
Uitgev. Spectrum.
ISBN 90 274 256.

HILDERSON, H.E.
Kunstschildermateriaal.
Wet. Uitg. E. Story-Scientia P.V.B.A., 1978, Gent.
D/1978/0009/23.

HONNEF, K.
Hedendaagse Kunst.
Benedikt Taschen Verlag GmbH, Keulen, 1992.
ISBN 38 228 0606 4.

HUGHES, R.
De schok van het nieuwe.
Kunst in het tijdperk van de verandering.
L.J. Veen BV., Utrecht, 1981.
ISBN 90 204 3305 9.

HUNTER, S.
Moderne Amerikaanse Schilderkunst.
Uitg. Atrium, Alphen a/d Rijn, 1986.
ISBN 90 611 3235 5.

ITTEN, J.
Beeldende Vormleer.
Cantecleer BV., De Bilt, 1980.
ISBN 90 213 0057 5.

ITTEN, J.
Beeldende Kunst in Beeld.
Cantecleer BV., De Bilt.
ISBN 90 213 055x.

ITTEN, J.
Kunst en Kleur.
Cantecleer BV., De Bilt, 1982.
ISBN 90 213 0056 7.

JANUSZCZAK, W.
In de ateliers van de grote meesters. Schildertechnieken.
Time-Life Books BV., 1988.
ISBN 90 704 8539 7.

JUDRIN, C.
Tekeningen en Aquarellen Rodin.
Uitg. Atrium, Alphen a/d Rijn, 1982.
ISBN 90 611 3456 0 / NUGI 921.

KAUPELIS, R.
Experimenteel tekenen.
Cantecleer BV., De Bilt, 1982.
ISBN 90 213 0881 9.

KLEIN, D. e.a.
Art Déco.
Uitg. Atrium, Alphen a/d Rijn.
ISBN 90 611 3263 0.

KUNST/WERK
Beeldende Kunst & Film.
DNB, Uitg. Pelckmans, Kapellen, 1993.
ISBN 90 289 1899 x.

LE PICHON, Y.
schilders van het geluk.
Uitg. Elsevier, Brussel/Amsterdam, 1984.
ISBN 90 100 5221 4.

LOCHER, J.L.
Leven en werk van M.C. Escher.
Uitg. Meulenhoff & Co BV., Amsterdam, 1981.
ISBN 90 290 1146 7.

LOGGHE, K.
Tussen hamer en staf.
Uitg. Gooi & Sticht, 1992.
ISBN 90 304 0666 6.

MAY, R.
De moed om creatief te zijn.
Ambo, Baarn, 1975.

MIDGLEY, B.
Handboek beeldhouwtechnieken.
Uitg. Rostrum, Haarlem.
ISBN 90 328 0280 1.

OOSTRA, B.
Beeldende Vorming in Theorie en Praktijk.
Nelisse, Bloemendaal, 1981.

PASSERON, R.
Picasso-Meister der Graphik.
Uitg. Orell/Füssli, Zürich, 1984.
ISBN 32 800 1557 x.

PIETERS, A.
Beeldende Expressie.
Wolters, Groningen.

RAGON, M.
Karel Appel (schilderijen 1937-1957).
Uitg. Meulenhoff.
ISBN 90 290 8056 6.

READ, H.
Modern Sculpture.
Thames & Hudson.
DL- TO.-5-1992.

REID, C.
Portret in aquarel. Schilderen naar levend model.
Uitg. Cantecler BV., De Bilt, 1986.
ISBN 90 213 0277 2.

RODWELL, J.
Akrylverf.
Gaade & Co, Uitg. C.V. Veenendaal.
ISBN 90 601 7641 3 / NUGI 440.

SCHMALENBACH, W.
Amedeo Modigliani.
Uitg. Prestel-Verlag, München, 1990.
ISBN 37 913 1077 1.

SCHOONBAERT, L.
Figuratief tekenen in Vlaanderen.
Uitg. Lannoo, Tielt.
ISBN 90 209 1245 3.

SMEETS, A.
Van Ensor tot Permeke.
Uitg. Lannoo, Tielt/Utrecht.
ISBN 90 209 0393 4.

SMITH, R.
Handboek voor de Kunstenaar - Gereedschap, materialen, technieken.
Gaade, Amerongen, 1981.

- SPIES, W.
Victor Vasereely.
Uitg. Verlag M. Dumont, Schanberg.
ISBN 37 701 0538 9.
- STALMANS, J.
Joris Minne. Pleidooi voor de tekenkunst.
Uitg. Lannoo, Tielt/Amsterdam, 1977.
ISBN 90 209 0679 8.
- VAN DELFT, P. en VAN DER HOUT, B.W.
Basisprincipes en taak van de Beeldende Kunst.
Het spectrum, Utrecht, 1987.
ISBN 90 274 1911 6.
- VAN DEN BROECK, L., e.a.
'n Kijk op Kunst.
Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen, 1992.
ISBN 90 021 6722 9.
- VAN DE PERRE, H.
Pietro Paolo Rubens, profeet van moderne kunst.
Uitg. Elsevier, Brussel-Amsterdam, 1984.
ISBN 90 100 4571 4.
- VAN DER BLOM, A.
Tekenen dat het gedrukt staat.
Uitg. Septuaginta, Alphen a/d Rijn, 1978.
ISBN 90 611 3060 3.
- VAN DER BLOM, A.
Grafiek nu
Uitg. Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1984.
ISBN 90 100 5270 2.
- VAN DER LINDEN, F.
De grafische technieken.
Uitg. Westland N.V., Schoten, 1979.
ISBN 90 213 0740 5.
- VENTUZI, L.
Cézanne.
Uitg. Skira.
ISBN 26 500 057 5.
- VERSTOCKT, M.
De genesis van de vorm. Van chaos tot geometrie.
Standaard, Antwerpen, 1982.
ISBN 90 021 4531 4.
- WARD, T.W.
De beginselen van perspectief en compositie.
Houten, Gaade, 1989.
ISBN 90 601 7981 1.

WARNCKE, P.
Pablo Picasso Deel I en Deel II.
Uitg. Ingo F. Walther, Alling bij München.
ISBN 38 228 0613 7.

WETZEL, C.
40 eeuwen schilderkunst. Een overzicht.
Drukkerij-Uitg. Lannoo pvba., Tielt, 1984.
ISBN 90 209 1219 4.
D/1985/45/2.

WILLIS, L.
Schilderen met licht.
Cantecleer BV., De Bilt, 1989.
ISBN 90 213 0478 3.

ZELANSKI-FISCHER
Kleur, principe, theorie en toepassing.
Gaade BV., 1989.
ISBN 90 601 7880 7.

ZIMMERMANN, M.
Seurat Schilderijen-Tekeningen.
Mercatorfonds Antwerpen, 1991.
ISBN 90 615 3245 0.

Vrije grafiek

COCKER, P.,
Ets-technieken
Cantecleer, De Bilt
ISBN 90 213 1363 4

GASCOIGNE, B.
Prentkunst en drukwerk
Meulenhoff/Landshoff
ISBN 90 2908 494 4

GIMMONS, R., CLENSON, K.,
Prenten in hoogdruk, lino-snede, houtsnede, houtgravure
Cantecleer, De Bilt
ISBN 90 213 0468 6

GOLLWITZER, G.,
Zeichenschule für begabte leute
Maier Otto

ITTEN, J.,
Beeldende kunst in beeld, analyses van vorm en inhoud
Cantecleer, De Bilt
ISBN 90 213 0550 X

KENT, C., COOMAN, M.,
Druktechniek; lino, collage en zeef
Cantecleer, De Bilt
ISBN 65777 017 8

KLATSEN, R., KRUIJFF, J.,
Ets-technieken. De kunst van het doen.
V. Dobbenburgh
ISBN 90 6577 017 8

KRUININGEN H.V.
Techniek van de grafische kunst.
Lemniscaat Rotterdam
ISBN 90 6069 029

RHEIN, E.,
Die kunst des manuellen Bilddrucks
Maier Otto
ISBN 3 473 61103 4

STIJNMAN, A.,
Ets-Vademecum. Een beschrijving van techniek, kenmerkende verschijnselen, oorzaken en oplossingen bij het afdrukken van etsen.

TREEBUS, K.F.,
Vormwijzer
SDU Uitgevers

VAN DER BLOM, A.,
Tekenen dat het gedrukt staat
Uitgeverij Septuaginta, Alphen a/d Rijn, 1978
ISBN 90 611 3060 3

VAN DER BLOM, A.,
Grafiek nu
Uitgeverij Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1984
ISBN 90 100 5270 2

VAN DER LINDEN, F.,
De grafische technieken
Uitgeverij Westland N.V., Schoten, 1979
ISBN 90 213 0740 5

VAN DUPPEN, J.,
De zeefdruktechniek
Cantecleer, De Bilt

VAN KOOLWIJK, T.,
Kleine prentkunst in Nederland in de 20^{ste} eeuw
De Walburgpers Zutphen
ISBN 90 6011 447 7

VAN KRIMPEN, H.,
Grafisch zakboek. Hedendaagse grafische begrippen
ISBN 90 2130 411 2

KV WAARNEMINGSTEKENEN: 8 u

Ten geleide

Dit leerplan is in grote lijnen gebaseerd op de OVSG-leerplanen voor de tweede en derde graad.

Volgende punten komen in de loop van het jaar aan bod:

- vlak en lijn;
- compositie;
- dieptewerking en perspectief;
- figuurtekenen;
- licht en schaduw/materie;
- methodes van waarneming en weergave.

De volgorde van deze rubrieken is uiteraard niet bindend.

Het spreekt vanzelf dat binnen al deze punten kan gevarieerd worden en individueel kan uitgebreid worden volgens de interesses van de leerlingen.

Beginsituatie voor het vak

KV Waarnemingstekenen is een nieuw vak zijn voor deze leerlingen, hun vooropleiding is verschillend. Dit leerjaar moet hen voorbereiden op het hoger Kunstonderwijs. In principe moet dus op 1 jaar het volledige programma van het KSO overlopen worden.

Vermits het vak waarnemingstekenen over 8 lessen per week beschikt, en rekening houdend met de motivatie van de leerlingen is dit mogelijk.

In feite moet een leerling in staat zijn om voor het ingangsexamen van de Academie te slagen.

Algemene doelstellingen

Het vak Waarnemingstekenen beoogt zowel een exacte als een plastische weergave van het waargenomen. Bij het zien, begrijpen en registreren van de driedimensionale werkelijkheid zijn observatie en analyse onontbeerlijk.

Het vak Waarnemingstekenen wordt als een aparte discipline onderwezen. Toch dienen de verworvenheden van dit Waarnemingstekenen aangewend te worden binnen het geheel van de studierichting als hulpmiddel om ideeën en concepten grafisch (lijn, kleur en volume) uit te drukken, hetzij als voorstudie of bij uitvoering.

De leerlingen verwerven de basisinformatie inzake het waarnemingstekenen en leren een diversiteit van technieken aan. Dit zal resulteren in het correct combineren van techniek, materiaal, gegeven en het zelfstandig oplossen van plastische problemen binnen vooropgestelde limieten als formaat, thema, tijd. Hun individuele inbreng en betrokkenheid zal vergroten naarmate de cursus vordert.

Het is belangrijk dat de leerlingen zich een plastisch vocabularium eigen maken. Het leren evalueren, argumenteren en voorstellen formuleren zal aanzetten tot selectief nadenken over de activiteiten en de resultaten. Het betreft een attitude, die hen in staat moet stellen hun evoluerende ideeën te verwoorden. In het kader van de vorming van de persoonlijkheid zullen diverse attitudes en werkmethoden worden aangeleerd, cf. zin voor presentatie, zin voor orde en netheid, zelfkritiek, het aanleggen van een documentatiemap, het gebruik maken van een schetsboek,

Pedagogisch-didactische wenken

Waarnemingstekenen is meer dan enkel het “objectief” nabootsen van de werkelijkheid. Het vak Waarnemingstekenen mag niet leiden tot een “academisch realisme”. Elke ervaring van de werkelijkheid is in wezen “subjectief”. Waarnemingstekenen analyseert en bestudeert deze ervaring en leidt uiteindelijk tot een plastisch inzicht, dat verrijkend is voor het geheel van de studierichting.

Het refereren aan de actualiteit en het kunstgebeuren (vroeger en nu) zal ten slotte een vanzelfsprekend item zijn in de wisselwerking leerkracht-leerstof-leerling.

Coördinatie met de overige kunstvakken en met AV Esthetica en AV Kunstgeschiedenis is noodzakelijk.

Leermiddelen en accommodatie van het lokaal

Het vak Waarnemingstekenen vereist een ruim en aangepast lokaal. Dit is geen luxe, maar een noodzakelijkheid. De accommodatie van het lokaal zorgt voor een sfeer die Waarnemingstekenen ten goede kan komen.

Atelieruitrusting:

- een ruime en op goede hoogte geplaatste spoelbak met zeef;
- een bord;
- verstelbare individuele tafels (80 cm x 100 cm) met een krasvrije afwasbare bekleding;
- U-vormige achterwand per tafel;
- een goede verlichting en verplaatsbare (klem)spots per tafel;
- verstelbare stoelen met rugleuning;
- houten planken en tekenplankjes;
- sokkels van verschillende hoogte;
- podium met verplaatsbare verlichting;
- witte gordijnen om een constante belichting te garanderen;
- bergingsmogelijkheden: kasten met schuifladen, kasten voor materiaal, ...
- muur of verplaatsbare wand om werken uit te stallen;
- schildersezels;
- ruimte voor een kunstbibliotheek.

KV WAARNEMINGSTEKENEN: 8 u

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Vlak en lijn			
De functionele en expressieve mogelijkheden van vlak en lijn toepassen.	B	<ul style="list-style-type: none"> - Lijnvorming met verschillende materialen en op verschillende dragers Lijngevoeligheden - Vlakvorming Verhoudingen binnen een plat vlak 	De functies illustreren via kunstbeschouwingen. Variaties in tekenmaterialen en dragers om de mogelijkheden lijn/drager/tekenmateriaal te onderzoeken. Leerlingen ervan bewust maken dat het samenspel van lijnen een tekening tot een volwaardig werkstuk maakt. Een documentatiemap laten aanleggen en een schetsboek laten gebruiken om de verschillende mogelijkheden van het lijnspoor af te tasten.
2 Compositie			
De basisbegrippen van de compositie toepassen.	B	Compositie oefening zowel met vlakke lijnen als volumes	Voor volumes zie dieptewerking.
De fundamentele opbouw van een opstelling kunnen ontdekken en eigenhandig samenstellen.	B	Fundamentele opbouw van een opstelling <ul style="list-style-type: none"> - plaatsing - evenwicht - belichting 	
Een evenwichtige bladschikking kunnen bekomen.	B	Kadrage binnen een gegeven formaat <ul style="list-style-type: none"> - vorm en richting van dragers - afsnijdingen 	
Basisbegrippen van de compositie en verschillende compositieschema's toepassen.	B	Verschillende compositieschema's <ul style="list-style-type: none"> - symmetrie/asymmetrie - horizontaal - verticaal - ontleding van composities van kunstwerken 	

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
3 Dieptewerking en perspectief			
Op een plat vlak diepte kunnen suggereren.	B	Ruimtelijke objecten weergeven op een plat vlak - planvorming en vervaging - detaillering op voorgrond - atmosferisch perspectief (contrast tussen vorm en kleur)	De suggestie van diepte illustreren via kunstbeschouwingen.
De wetten van het waarnemingsperspectief toepassen.	B	Basisregels van perspectief Verschillende soorten perspectief - vogel- en kikvorsperspectief - stilleven met samengestelde vormen	Theoretisch aanleren, praktisch toepassen en uitdiepen. Werkfoto's interpreteren.
Lineaire en picturale ruimtesuggesties toepassen.	B	Picturale ruimtesuggestie - weergave van draperingen - weergave van het karakter van het materiaal	Zie ook rubriek licht en schaduw/materie. Het begrip "drapering" kan zeer ruim worden opgevat; cf. ingepakte volumes (Christo). Studie van materieweergave doorheen de kunstgeschiedenis. Tekenmateriaal kiezen op basis van de materie.
4 Figuurtekenen			
Inzicht hebben in de verhoudingen van het menselijk lichaam (het geheel en de delen).	B	Verhoudingen van het menselijk figuur opmeten en weergeven voor-/zij-/rugaanzichten - volumebepaling	De waarneming en de weergave van een mens ontstaat op dezelfde wijze als van een object. Alle deelpunten hierboven beschreven komen hier terug aan bod.
Inzien hoe een menselijke figuur (het geheel en de delen) ruimtelijk en anatomisch wordt weergegeven.	B	- verkorting en perspectiefwerking op lichaam - statische en dynamische houdingen resulterend in uitgewerkte tekeningen en snelschetsen - schaduwbeplating Delen van het menselijk lichaam - handen/voeten - armen/benen	Schatten en vergelijken van verhoudingen en houdingen komt voor het meten.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Inzien hoe de dynamiek in een menselijke figuur wordt gevisualiseerd.	B		Lijntekenen met kleurcorrecties. Afwisselen: formaat, materiaal, techniek. Tekenen van figuur naar levend model, plaaster, foto, dia, video, ...
Compositiebegrippen en -schema's toepassen.	B	Portret - volumebepaling/schaduwbeplating	Zowel de materialen als de drager kunnen de expressie beïnvloeden.
Weten dat het figuur- en portrettekenen een uitdrukking van een benaderingswijze kan zijn.	B	- gelijkenis - karakterweergave	
5 Licht en schaduw / materie			
Licht- en schaduwstudies toepassen.	B	<ul style="list-style-type: none"> - De relatie tussen verschillende lichtbronnen en het onderwerp - Schaduw op het voorwerp en slagschaduw - Soorten licht (tegenlicht, reflectie, ...) - Schaduwwaergave - schaduwtechnieken, arceringen en vlakken - Relatie tussen materie van het object en de schaduwwerking - Invloeden van verschillende belichtingen op verschillende materies. 	Bv. geometrische voorwerpen met één of twee lichtbronnen. Wijzen op: <ul style="list-style-type: none"> - mogelijkheden tot sfeerschepping onder meer door kleurvariaties; - het belang van de lichtste en de donkerste toon; het beheersen van de toonwaarden en hun onderlinge verhoudingen. Opgaven kunnen uitgevoerd worden in lijn- of volumetekening.
Inzien dat er verschillende soorten lichtbronnen en/of lichtinval zijn.	B		
Inzien dat er een onderscheid is tussen de verschillende schaduwen.	B		
6 Methodes voor waarneming en weergave			
Gericht kunnen waarnemen en tekenmethodes toepassen.	B	Toepassen en combineren van tekenmethodes en onderwerpen	Zie vorige rubrieken. Wijzen op het belang van lichaamshouding en lokalisatie van de tekenaar. Procesgerichte leeractiviteiten.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
		<p>Een ruim aanbod van materialenleer komt hier ook aan bod:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potlood/soorten potloden - houtskool - pen, inkt, profielpen, voetpen, ... - stift en balpen - penseel inkt - penseel aquarel - pastel en oliepastel <p>Combinatie van verschillende materialen en variëren van drager</p>	<p>Eveneens rekening houden met het aspect compositie.</p>
<p>Gericht kunnen waarnemen en tot een vlotte tekenvaardigheid komen.</p>	<p>B</p>	<p>Snelschetsen en contourtekenen.</p> <p>Tekenen van negatieve ruimtes.</p>	<p>Opdrijven van tijdslimiet; variaties in dragers en materialen, formaat en lokalisatie.</p> <p>Een documentatiemap aanleggen met schetsen van grote tekenaars.</p>

Bibliografie

BEVERLY HALE, R.
Drawing Lessons from the Great Masters.
Watson-Guption Publications, New York, 1989
ISBN 08 230 1400 2

Boeken Diogenes.
Moeiteloos modeltekenen.
Paulus Beyestraat 135 - 2100 Deurne
ISBN 90 722 6714 1

Bridgman's Life drawing.
Dover publications INC, New York, 1971
ISBN 04 862 2710 3

BRUGEL, E.
Teken met kennis van materiaal. ISBN 90 213 0087 7
Teken perspectivisch. ISBN 90 213 0088 5
Teken plastisch en ruimtelijk. ISBN 90 213 0089 3
Cantecleer BV., De Bilt, 1985

DALLEY, T.
Illustrators en Ontwerpershandboek.
Gaade, 1980
ISBN 90 601 7017 2

DEJONCKHEERE, M.
Zien, denken, doen.
Uitgeverij Van In, Lier, 1988
ISBN 90 306 1599 0

DE VISSER, A.
Hardop kijken. Een inleiding tot de kunstbeschouwing.
Sun, Nijmegen, 1986
ISBN 90 616 8251 7

DE VRIES, T.
Het tekenen van perspectief.
Prismareeks 1159 (1ste druk 1966 – 2de druk 1979)

DODSON, B.
Basiscursus Teken.
Uitgev. Bigot & Van Rossum BV., Baarn, 1989
ISBN 90 613 4316 x

EDWARDS, B.
Leer tekenen.
Standaard uitg., Antwerpen, 1983
ISBN 90 613 4288 0

EDWARDS, B.

Leer creatief te zijn.

Uitgev. Bigot & Van Rossum BV., Baarn, 1986

ISBN 90 613 4295 3

EISSEN, K., VAN KUIJK, E., DE WOLF, P.

Produkt Presentatietekenen.

Delftse Universitaire Pers, 1988

GERRITSEN, A., ELZINGA, R., ENGBERSEN, H.

Het tekenonderwijs in de praktijk.

Cantecleer BV., De Bilt, 1976

ISBN 90 213 0123 7

HOGARTH, B.

Dynamic anatomy.

Watson-Guptill publications, New York, 1990

ISBN 08 230 1550 5

ITTEN, J.

Mein Vorkurs am Bauhaus Gestaltungs- und Formenlehre, Otto Maier, Verlagsnummer 68005, Verlag Ravensburg, 1963.

KAUPELIS, R.

Experimenteel tekenen.

Cantecleer BV., De Bilt

ISBN 90 213 0881 9

MANHEIM, R.

Paul Klee Notebooks, volume 1.

The thinking eye.

Lund Humphries Publishers Limited, London

MOSS, A.

Het tekenen van stillezens. Een handboek voor beginners.

Atrium, Alphen aan den Rijn, 1994

ISBN 90 611 2712 8

RAMAEKERS, J.

Het schetsen van ruimtelijke vormen.

Cantecleer BV., De Bilt

ISBN 90 213 0067 2

RAYNES, J.

Figuurtekenen. Een praktische handleiding.

Cantecleer BV., De Bilt

ISBN 90 213 0892 4

REID, C.

Model in aquarel.

Cantecleer BV., De Bilt, 1986

ISBN 90 213 0248 9

ROBERTSON, B.

Drawing Workbooks. Objects ISBN 03 514 8084 x
Places. ISBN 03 561 4807 6
Uitg. Mac Donald Orbis

ROTTGER, E., KLANTE, D.

Punt en Lijn - Teken en als creatief spel.
De Internationale Pers, Berchem-Antwerpen

SCHLEMMER, O.

Man. Teaching notes from the Bauhaus.
Lund Humphries Publishers Limited, Londen, 1971
ISBN 85 331 2915 x

SCHOBBER, H., RENTSCHLER, J.,

Waarneming en werkelijkheid – Optische misleidingen in wetenschap en kunst.
Hollandia, Baarn, 1984
ISBN 90 604 5190 2

SHEPPARD, J.

Anatomy. A complete guide for artists.
Pitman Publishing, London, 1975
ISBN 02 730 0902 8

SMITH, D.

Handboek voor de kunstenaar - Gereedschap, materialen, technieken.
Gaade, Amerongen, 1981

SMITH, S.

Anatomie, perspectief en compositie voor de kunstenaar.
Cantecleer BV., De Bilt, 1986
ISBN 90 213 0245 4

SWILLENS, P.T.A.

Woordenboek Teken- en Schilderkunst.
Prisma - 1^e druk 1960 - 7^e volledig herziene druk 1987

TAINMONT, E.

Introduction à l'Exploration Structurale des Arts Plastiques. Esthétique Positive, Education
Ordonnée des Facultés critiques et créatrices.
Montignies-sur-Sambre, 1967

TAINMONT, E.

Tekenen als hobby.
Ruimtelijk tekenen (werkboek).
Cantecleer BV., De Bilt, 1983
ISBN 90 213 1755 9

VAN LIENEN, H.J., SPRONKERS, J.V.

Potlood, pen en penseel.
Muusses, 1983
ISBN 90 231 8040 2

VAN POLING, C., KANDINSKY, V.
Lessen aan het Bauhaus.
Cantecleer BV., De Bilt, 1983
ISBN 90 231 0060 5

COMPLEMENTAIR GEDEELTE

KV TOEGEPASTE BEELDENE VORMING: 4U

Ten geleide

Het leerplan voorziet 2 mogelijke invullingen.

- fotografie: 4u
- grafische en multimediale vormgeving: 4u

Beginsituatie voor het vak

KV Toegepaste beeldende vorming is een nieuw vak voor deze leerlingen, hun vooropleiding is verschillend (zie KV Beeldende vorming). Het doel is een polyvalente artistieke vorming, waarbij de ontwikkeling van een eigen visie belangrijk is om hoger Kunstonderwijs te beginnen met voldoende kans op slagen.

Algemene doelstellingen

“Fotografie”

- een basisvorming verwerven;
- inzicht hebben in de fotografische technieken en principes;
- zelfstandig en op een persoonlijke manier zwart-wit foto's kunnen realiseren en analyseren, zowel technisch als inhoudelijk;
- fotografische technieken kunnen aanwenden als een beeldend middel tot persoonlijke expressie.

“Grafische en multimediale vormgeving”

De leerlingen hebben inzicht in grafische, typografische, illustratieve en digitale technieken. Ze kunnen die technieken hanteren bij het creatief oplossen van grafische en multimediale opdrachten.

Evaluatie

Belangrijke criteria zijn:

- begrijpen van de opdracht;
- creatief zijn: probleemoplossend handelen, durf hebben, patronen doorbreken en een eigen persoonlijkheid uitbouwen;
- zelfstandig werken: vertrouwen tonen in eigen kunnen, initiatief nemen, een beroep doen op hulp indien nodig;
- leergierig zijn;
- samenwerken: spontaan, efficiënt meewerken bij groepswork, behulpzaam zijn, gemaakte afspraken naleven;
- brede belangstelling: zich interesseren voor wat er gebeurt, openstaan voor de omgeving, andere culturen, kunststromingen;
- structureren, samenvatten: logisch en systematisch werken, het beeldend proces organiseren en verwoorden;

- breeddenkend, kritisch zijn: openstaan voor het standpunt van anderen en bereid zijn tot luisteren, kritisch staan t.o.v. beweringen van anderen, gericht zijn op zelfcontrole, eigen mening staven aan deze van anderen;
- verwoorden van hun creaties: gebruiken van vaktermen;
- orde, stiptheid en nauwkeurigheid: in functie van de opgaven. Dit houdt respect in voor eigen materiaal en dat van anderen, naleven van afspraken, zorg voor het werk,

Leermiddelen

Minimale materiële vereisten

Voor Fotografie:

1) *Positiefdoka: volledig lichtdicht met lichtsluis.*

DROOGPARTIJRUIMTE

- vergroeters van een degelijke kwaliteit, geschikt voor 6 x 6 en kleinbeeldnegatieven;
 - uitgerust met 80 mm objectief
 - 50 mm objectief
 - kleurkop of filterset voor variabel contrastpapier
- timers
- afdrukramen
- voldoende stopcontacten
- scherpstelloupe of korrelzoeker
- dokalicht
- glasplaten

NATPARTIJRUIMTE

- grote waterbak met stromend koud en warm water
- ontwikkelschalen van verschillende formaten
- ontwikkeltangen
- maatbekers van verschillende grootte
- nauwkeurige thermometer
- mengemmers, roerspaan, chemicalieënflessen
- dokaklok
- spoelsysteem voor foto's
- droogsysteem voor foto's
- vuilnisbak

2) *Negatiefdoka: volledig lichtdicht*

- ontwikkeltanken met voldoende spoeltjes
- maatbekers van verschillende grootte
- nauwkeurige thermometer
- dokaklok
- filmklemmen, zeemvel
- spoelsysteem voor negatieven
- negatief-droogkast

3) *Klaslokaal (lokalen)*

- Geschikt als afwerkruimte
 - lichtbak waaraan de leerling kan zitten
 - snijmachine voor foto's
 - werktafels voor het vervaardigen van passe-partouts
- Geschikt als projectieruimte

- projectiescherm
- diap projector
- Het is eveneens nuttig, maar geen noodzaak dat het lokaal geschikt is als opnamestudio (moet verduisterd kunnen worden)
 - achtergrondsysteem
 - licht: hoofd-, invul- en spotlicht (bij voorkeur flitsinstallatie)
 - reflectiescherm
 - statief
 - flitsmeter + lichtmeter
 - middenformaatcamera met verschillende objectieven
 - opnamefilters

Voor Grafische vormgeving:

- zie KV Beeldende vorming;
- lichtbak, fotokopieermachine, optische vergroter, snijmachine: voor grafische toepassingen;
- computerhardware en -software (zie Multimediale vormgeving).

Voor Multimediale vormgeving:

Het is nodig om over een degelijk uitgerust computerlokaal te beschikken met een realistische link naar de bedrijfswereld. Het is echter onmogelijk om binnen een leerplan een blijvende accommodatie vast te leggen.

De opbouw van ITC-infrastructuur gebeurt systematisch en beredeneerd.

Beveiliging en verzekering zijn noodzakelijk.

Hardware:

- een uniform computerpark, Macintosh- of PC-systeem, liefst in netwerk en met internet-aansluiting;
- flatbedscanner, negatief-positiefscanner; cd-(re)writer, lege cd's;
- printer A3, eventueel plotter;
- printer A2 is wenselijk voor grafische toepassingen, maar gezien de hoge kostprijs een streefdoel waarvoor ook creatieve oplossingen kunnen worden gezocht;
- digitale camera (foto, video);
- geluidswaergave voor audiovisuele multimedia, luidsprekers op computers.

Softwareprogramma's voor multimediale toepassingen.

KV TOEGEPASTE BEELDENE VORMING: 4 u
Fotografie

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
			De leerlingen leggen een werkboek en een documentatiemap aan.
Het dokamateriaal efficiënt en milieubewust kunnen gebruiken.	B	De doka-inrichting: - verdeling van de ruimte (nat en droog gedeelte); - benodigde doka-apparatuur en verlichting: afdruk- raam, vergroter, timer, baden...	Wijzen op de noodzaak van een efficiënt afzuigstelsel, van veilige recuperatie van gebruikte chemicaliën.
Beeldinhoud kunnen associëren met papierkeuze.	B	Fotopapier: soorten eigenschappen, formaat, oppervlaktestructuur.	Leerlingen experimenteren met verschillende soorten fotopapier. Een fotogram maken. Voorbeelden uit de moderne fotogeschiedenis.
Een "kwalitatieve" afdruk kunnen maken naargelang het onderwerp en de opdracht.	B	Beeldend onderzoek naar: - scherpte en onscherpte bij afdruk; - contrast of gradatie; - formaat; - papierkeuze; - presentatiemogelijkheden.	Leerlingen leren een bewuste keuze maken zowel op inhoudelijk als op technisch vlak. Uitgaan van opdrachten: bv.: - buiten: straatportretten: (August Sauder, Diane Arbus, ...), mens en milieu; - studio: het O-portret (Thomas Ruff ...), het verhalende portret (Richard Avedon, Bettina Rheims,...).
Het beeldend vermogen bij fotografische beeldvorming ontdekken.	B	Basisopbouw van het kleinbeeldtoestel, spiegeling, tijd, licht, ...	Cf. voorbeelden uit de fotogeschiedenis. De leerlingen experimenteren met een zelfgemaakte camera obscura.
Het samenspel tussen diafragma en sluiters kunnen gebruiken als beeldend middel.	B	Beeldend onderzoek naar een effect van onder- en overbelichting, scherpte en onscherpte, scherptediepte, tijd, stilstand en beweging.	Leerlingen experimenteren bij het maken van een technische keuze om een plastisch en inhoudelijk gevolg te ontdekken. Bv. Muybridge (tijd), futurisme, Sugimoto.
Mogelijkheden van beeldvorming op lichtgevoelig materiaal kunnen hanteren.	B	Onderzoek naar de plastische eigenschappen van verschillende lichtgevoelige materialen: zowel zwart-wit als kleur.	Experimenteren met verschillende dragers, ook met bv. foto-emulsie op andere dragers. Bv. negatief/positief, kleur/zwart-wit, polaroid,...

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Effecten van licht en schaduw kunnen toepassen.	B	Onderzoek naar de invloed van licht en schaduw en de reactie van lichtgevoelig materiaal bij de weergave hiervan → contrastbeheersing.	Oefeningen op structuur, ronding, volume, dieptewerking, ... Coördinatie met KV Waarnemingstekenen.
Licht kunnen meten en de gemeten lichtwaarden kunnen interpreteren.	B	Lichtmeting: techniek ↔ inhoud.	Resultaten van lichtmeting dienen bewust gehanteerd te worden, leerlingen leren keuzes maken afhankelijk van hun doel.
Kunnen experimenteren met ontwikkelmethodes om een beeld te manipuleren met het oog op het gewenste resultaat.	B	Het ontwikkelproces: negatief en positief.	Bv.: Braeckman, Tony Cabani, Giacometti, ...
De soorten camerastandpunten kunnen onderscheiden en hanteren.	B	Verschillende camerastandpunten; gevolgen voor het resultaat (vormelijk en inhoudelijk, objectief en subjectief).	Bv. Rodtchenko, KenKertesz, Robert Frank.
Basisprincipes van compositie kunnen toepassen in fotografische opdrachten.	B	Verhoudingen; kadreren als beeldend middel. Keuze in functie van de inhoud.	Oefeningen op horizontaal, verticaal, vierkant beeldkader bv. portret bij Irving Penn en Arnold Newman.
Kunnen experimenteren met verschillende technieken voor het maken van een fotogram.	U	Geschiedenis van fotogram. Onderzoek van 3-D naar 2-D. Schrijven met licht: illusie van bestaande realiteit creëren.	Enkele bekende fotografen: Moholy-Nagy, Man Ray, Henry Fox Talbot, Paul Sochacki, ...
Het werk van belangrijke fotografen zowel technisch, vormelijk als inhoudelijk kunnen analyseren.	B	Beeldtaalelementen duiden. Fotoanalyse: - objectief: toegepaste techniek en presentatie; - subjectief: visie, tijdsgeest, authenticiteit, ...; - beeldelementen: opbouw van de afzonderlijke elementen en hun samenspel; uitdrukkingskracht van het medium fotografie (soorten fotografie, reclamefotografie, ...).	Werken van bekende representatieve fotografen bespreken en gestructureerd analyseren.
Verbanden kunnen leggen tussen vorm, inhoud en gemaakte keuzes.	B	Analyse en correctie van eigen werk.	

KV TOEGEPASTE BEELDENE VORMING: 4 u
Grafische en multimediale vormgeving

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHouden	METHODOLOGISCHE WENKEN
1 Grafische vormgeving			
Een opdracht creatief kunnen analyseren.	B	Beeldende vertaling van een idee. Creatieve technieken zoals brainstorming, brainwriting,...	Werken vanuit wederzijds overleg. Vanuit een opgegeven schema gaan de leerlingen de opdracht op hun eigen manier benaderen, ze kiezen zelf hun onderwerp. Zo worden ze betrokken bij de opdracht wat motivatie als gevolg heeft. Originaliteit en een grotere mate van zelfstandigheid worden hierdoor merkbaar. Opdrachten actualiseren in functies van het (hedendaagse) kunstgebeuren en de nieuwe media.
Bepaalde aspecten van de visuele taal kunnen beheersen.	B	Betekenisanalyse van compositie, kleur, vorm, ruimte... Betekenisanalyse van statisch en dynamisch. Kritische evaluatie: esthetische aspecten in functie van de opdracht.	Kennismaking met traditionele beeldcultuur (zo ook: vrije grafiek) met een open-minded instelling voor de jongerencultuur. Softwarematig de mogelijkheden (en beperkingen) van een programmatuur aanwenden als een creatief werkmiddel en niet als een doel op zich.
Grafische werkmethoden kunnen uitleggen.	B	Werkproces van ideeënschetsen en/of proefopnames tot eindpresentatie.	Overzichtelijke werkwijze aanbieden met inbegrip van werkstructuur en ordening.
Bepaalde ontwerpstrategieën kunnen toepassen.	B	Vrije associatie. Verschillende fasen in het ontwerpproces: van voorontwerp tot definitief ontwerp.	Ontwerpschets
Een beeld kunnen analyseren en stileren.	B	Herleiding tot eenvoudige vormen. Abstraheren en stileren.	Verwerking van de verschillende aspecten van beeldende vorming: de perspectief, de lijnvoering, de vlakvulling, kleur, compositie.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Grafische vormen kunnen ontwerpen.	B	Eigen ontwerpen van lettertekens, tekst, logo, pictogram met gebruik van grafische technieken.	Toepassingen integreren binnen ruimere opdrachten.
Een situatie kunnen visualiseren en illustreren.	B	Soorten illustraties: technisch, verhalend, expressief, experimenteel, plastisch (statisch, dynamisch) met de passende techniek. Plaatsing van de illustratie: als onderdeel of voorbereiding van een groter geheel.	Illustratietechnieken aanwenden ter ondersteuning van verschillende uitvoeringsmogelijkheden. Toepassingen integreren binnen ruimere opdrachten. Bv.: - lay-out schetsen voor drukwerk en website-ontwerp; - ruffs voor foto-opnames, storyboard voor fotoreeksen; - losse illustraties als specifiek grafisch werk, voor lassing in lay-out (scannen).
Diverse grafische technieken spontaan kunnen toepassen.	B	Tekentechnieken. Schildertechnieken. Collage- en montagetechnieken.	Bv.: Integratie van fotografisch werk in grafische toepassingen (fotografie). Afdekken tegen verf (manueel) en licht (fotografisch). Manueel en digitaal.
Reproductiemiddelen kunnen toepassen.	B	Fotokopie (zwart/wit en kleur). Computerprint op verschillende papiersoorten.	Geïntegreerd in het ontwerp en het uitvoeringsproces.
Doel en functie van fotografische en digitale reprografie kunnen concretiseren.	B	Wetmatigheden: - supercontrast en halftonen; - positief en negatief beeld; - leesbaar en onleesbaar beeld; - samengestelde beelden. Fotoretouche en herkadring. Middel tot artistieke expressie: beeldvorming, beeldbewerking en -beïnvloeding.	Geïntegreerd in de opdracht als basistoepassingen in Photoshop. Experimenteel gebruik van reprografische middelen of technieken, geïntegreerd in de opdrachten.
Berekeningen kunnen maken voor gebruik van rasterpercentages (lpi) en dpi-waarden.	B	Procentrasters. Pixelberekeningen.	Initiatie Photoshop.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Verschillende soorten typografie kunnen toepassen.	B	Handmatig: geschreven en met penseel. Stempelvormen. Tekstcollage en -montage. Computerzetwerk. Driedimensioneel.	Bv. spontaan schrift/Japans penseel. True Type en Postscript.
Een letter kunnen gebruiken als een zelfstandig beeldend element.	B	Vormanalyse, herkenbaarheid. De letter als beeldvorm. De letter als expressie.	Geïntegreerde toepassingen binnen ruimere opdrachten.
Een alfabet als een consequent plastisch geheel kunnen beschouwen.	B	Stijlkenmerken. Leesbaarheid en leesrichting. Functionele en esthetische wetmatigheden. Creatieve en expressieve mogelijkheden van het woord.	Verwijzen naar de geschiedenis van de typografie (van hiëroglief tot vectoriële constructie). Bv.: poëzie van Van Ostaeyen / Lucebert.
Soorten letters kunnen onderscheiden.	B	Lettertypes, letterfamilies, letterkarakters, letterlogo's.	Kanaliseren van het lettergebruik op basis van stijlkenmerken en niet op basis van gadgets.
Taalgegevens in beeldtaal kunnen uitdrukken en weergeven.	B	Betekenis en interpretaties van het taalgegeven, taalanalyse en taalbeheersing. Foutloos zetten – typen.	De intrinsieke betekenis van een woord of een uitdrukking in woordenboeken en naslagwerken opzoeken. Verwijzen naar de semantiek (betekenis van het woord). In coördinatie met Nederlands. Bv.: - trefwoorden; - spreuken, slogans en gezegden; - metaforen en allegorieën; - klanknabootsing (onomatopie); - vertalingen naar vreemde talen.
Tekst en beeld kunnen verwerken tot één geheel, zowel als zelfstandig beeld als in lay-out.	B	Vormgeving van tekst en beeld. Tekst in beeld en beeld in tekst. Ondersteunende wisselwerking van tekst en beeld. Verantwoorde plaatsing in functie van het belang en de inhoud. Verhouding in grootte en volume.	Geïntegreerde toepassingen binnen de opdracht als basistoepassing in Illustrator, Quark Xpress, Indesign...

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Typografische toepassingen in een lay-out kunnen integreren.	B	Links en rechts uitlijnen, centreren, kolomneren, tekstomloop, vrije regelval, vrije expressieve toepassingen.	Geïntegreerde toepassingen binnen de opdracht als basistoepassing in Illustrator, Quark Xpress, Pagemaker, Indesign...
Een lay-out kunnen aanschetsen en uitvoeren.	U	Ontwerp van zowel drukwerk- als webpagina's. Kolommen en stramienen voor drukwerk. Grids voor webpagina's. Vlakverdeling, ritme en dynamiek. Bladspiegel (en zetspiegel voor drukwerk).	Geïntegreerde toepassingen binnen de opdrachten. Ontwerpschetsen voorzien van milimetrieke en/of pixelafmetingen (zie Multimediale vormgeving).
Verschillende kleursystemen kunnen onderscheiden.	U	Additieve en subtractieve kleuren: - quadrichromie (CYMK proceskleuren); - RGB schermkleuren (Screencolors/Bluescreen); - kleureselectie (Pantone Matching System).	Geïntegreerd binnen de opdrachten: - kleuropbouw door middel van pigmenten (verf/inkt); - kleuropbouw door middel van lichtgolven (spectraal); - vrije expressieve kleurmenging.
De verschillende papiersoorten voor grafische en presentatiedoeleinden kunnen onderscheiden.	B	Deutsche Industrie Norm (DIN). Formaten en gewicht (gr/m ²) Verschillende dragers.	Geïntegreerd binnen de opdrachten! Bv.: - transparante dragers, voorgedrukt, zelfklevend, gekleurd, preparaat voor printers (mat, glossy/inkjet, Photo), folies, ...; - presentatiekartons en speciale soorten (bv.: recyclage).
Diverse presentatievormen kunnen bedenken en uitvoeren.	B	Twee- en driedimensionele presentatie. Conventionele en digitale presentaties.	Geïntegreerd binnen de opdrachten: - affiche, brochure...(drukbaar gegeven); - presentatiemappen, kaften, boeken, kaders,...; - e-mail, website, cd-rom,... - ruimtelijke presentatie, ... - presentatie in vorm, omvang, ruimte en tijd. In samenspraak en overleg met de leerlingengroep, opdrachten als groepswork.

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
		Doel en functie van een passe-partout.	Soorten passe-partouts: - enkelvoudig: uitgesneden, opgekleefd en ingelegd; - meerdere papierlagen; - reliëf; - vindmaterialen en industriële materialen. Omgekeerd (destructief) effect van een slordige passe-partout aantonen. Zorgzaamheid en besef van kostbaarheid bijbrengen. Openstaan voor creatieve ideeën! Zelf zoeken bevorderen.
2 Multimediale vormgeving			
Verschillende opnamemiddelen en -technieken voor multimediale toepassingen kunnen onderscheiden.	B	Videocamera en digitaal fotoestel. Beeldscannen van traditioneel fotowerk. Negatiefscannen. Scannen van tekeningen, illustraties en plastisch werk. Fotografische reproducties van groot en ruimtelijk werk: belichting, opnamestandpunt, compositie, kadrage...	Alle mogelijkheden van beeldvorming blijven voorzien. Technische wetmatigheden en opname-ondersteuning zie Fotografie.
Computergebruik in de hedendaagse beeldvorming kunnen situeren.	B	Werkproces van ideeënschetsen en/of proefopnames tot eindpresentatie.	Zelfde werkwijze als in grafische vormgeving. Introductie van beweging en geluid in de typografische, grafische en fotografische werkomgeving.
Werking en gebruik van een computer voor multimediale beeldvorming kunnen uitleggen.	B	Programma's en plug-ins. Monitoren: beeldschermresoluties. Printers: printresoluties. Pixelberekeningen en digitale documentwaarde. Introductie van beeldcommunicatie.	Geïntegreerd als praktijktoepassingen, indien mogelijk steunen op kennis vanuit Informatica. DPI, PPI, LPI/bits en bytes, Kb, Mb en GB. e-mail, internet.
Digitaliseringsproces kunnen toepassen.	B	Statisch en dynamisch beeldmateriaal.	Softwareprogrammatuur volgens toepassingen: - beperkt virtueel 3D (bv. live scannen, wireframes, virtual reality); - audiovisueel en geluid (bv. TV-grafiek en website).

DOELSTELLINGEN	B/U	LEERINHOUDEN	METHODOLOGISCHE WENKEN
Kunnen werken met verschillende softwareprogramma's voor grafische en multimediale beeldvorming.	B	Statische en dynamische tekst- en beeldbewerking en -verwerking.	Softwareprogrammatuur volgens toepassingen: - beperkt virtueel 3D; - filmisch en geluid; - beeld lay-out en -communicatie.
Digitale documenten kunnen vervaardigen voor grafische en multimediale toepassingen.	B	Comprimeren van documenten. Omzetting naar verschillende formaten (en platforms).	Softwareprogrammatuur volgens toepassingen: Pict, Photoshop PSD, Illustrator, PDF, JPEG, GIF, TIFF, Quicktime, Mediaplayer...
Een multimediaal eindproduct kunnen afleveren en presenteren.	B	Tastbare en/of virtuele realisatie. Tastbare en/of virtuele presentatie.	Softwareprogrammatuur volgens toepassingen: het eindproduct kan op verschillende manieren worden opgevat en uitgewerkt: - conceptueel en/of ruimtelijk; - plaatselijk en/of gedistribueerd, gepubliceerd; - statisch en/of dynamisch (filmisch); - stil en/of opgeluisterd.

Bibliografie

Fotografie

BECKERS, L.,
Over fotografen ...
BRTN-brochure, 1984
ISBN 90 704 4745 2

BRUANDET, P.,
Fotogrammen
Cantecleer BV., De Bilt, 1973

FOCUS ELSEVIER
Foto en Film Encyclopedie
Elsevier Nederland BV., 1981
ISBN 90 100 3743 6

GOTZE, M.,
Het kunstlichtboek
Elsevier, Amsterdam/Antwerpen, 1973
ISBN 90 100 1191 7

MARCHESI, J.,
Principes van de Fototechniek I-II-III
Foto Special, 1988
ISBN 90 722 1403 x

PHOTO POCHE REEKS
Belangrijke fotografen en stromingen
Uitgeverij Centre national de la photographie, Paris.

SMIT, R.,
Het objectieven boek
Focus
ISBN 90 100 1193 3

TIME-LIFE REEKS
Grenzen der fotografie, 1972
De Camera, 1971
Licht en film, 1972
Kunst van het fotograferen, 1973
De hoofdthema's, 1973
De afdruk, 1973
Meesterfotografen, 1974
Time-Life International Nederland BV.

WEBER, e.a.,
Fotopracticum
Foton uitgeverijmaatschappij N.V., Amsterdam, 1970
ISBN 90 204 0646 9

Grafische vormgeving

BAKER, E., e.a.

Biz Cards

PCB Internat. Inc., 1993

ISBN 39 100 5222 3

CHARLESWORTH, A.,

Gaade's Airbrushwijzer

Gaade en C°

ISBN 90 601 351 4

DALLEY, T.,

Illustrators en ontwerpershandboeken

Gaade, 1980

ISBN 90 601 7017 2

DAWSON, J., en CLEMENT, P.,

Handboek voor de grafische technieken

Gaade, Amerongen, 1982

ISBN 90 601 73597

DEMONEY en MEYER

Gaade's gids voor de grafische vakteknaar

Gaade, 1983

ISBN 90 601 7340 6

GILL, B.,

Forget all the rules you ever learned about graphics design. Including the ones in this book

Watson-Guptill, New York, 1981

ISBN 27 301 7071

JONES, T.,

A manual of graphic techniques

Uitg. Architecture design and technology press

ISBN 18 545 4838 7

LAING, J., en WIRE, D.,

Encyclopedie van tekens en symbolen

Atrium

ISBN 90 611 3572 9

MOMBAERTS, M. en VOSSEN, M.

Goed voor druk. Grafische communicatie en grafische technieken

Een praktische gids

Academia Press, 1998

ISBN 90 382 0076 5

MORRIS, M.,

De toepassing van typografie in een ontwerp

Houten, Gaade, 1988

ISBN 90 601 7942 0

MULHERIN, J.,
Presentatietechnieken voor de grafische ontwerper
Gaade B.V., Unieboek, 1989
ISBN 90 601 7935 8/NUGI 848

MURPHY; J.,
How to design trademarks and logos
Phaidon Press Ltd, Oxford, 1988
ISBN 07 148 2557 3

NEVENSCHWANDER, B.,
Letterwork: Creative Letterform in Graphic Design
London, Phaidon Press, 1993
ISBN 07 148 2801 7

SONSINO, S.,
Packaging design
Thames and Hudson
ISBN 05 002 3580 5

SWANN, A.,
Lay-out source book
Phaidon-Oxford
ISBN 0 714 8264

TREEBUS, K., F.,
Vormwijzer. Een gids bij het vormgeven en produceren van drukwerken.
SDV uitgevers, den Haag, 1996
ISBN 90 12 08310 9 geb.

WOZENCROFT, J.,
The Graphic Language of Neville Brody
Thames and Hudson
ISBN 05 002 7496 7

Multimediale vormgeving

Gezien de uiterst snelle evolutie binnen het computergebeuren, zowel voor wat de hardware als de software betreft, is het weinig zinvol om titels op te geven van boeken en handleidingen: ze zijn binnen een paar maanden reeds achterhaald.

Het is echter wel een feit dat de fabrikanten van hardware duidelijke handleidingen bijleveren die didactisch bruikbaar zijn. Bij de meeste programma's (zeker al de grafische programma's) zitten leerpakketten die van een beginsituatie uitgaan tot en met handleidingen voor gevorderden.

In de gespecialiseerde boekhandel zijn ook handboeken en leerpakketten te verkrijgen voor specifieke programma's, op cd of op diskette.

Tijdschriften zoals: publish, clickx, tips en advies internet, ... geven eveneens nuttige informatie.

Colofon

Dit leerplan werd ontwikkeld door de leerplancommissie Bijzondere beeldende vorming 3^{de} leerjaar van de 3^{de} graad KSO van OVSG met medewerking van vertegenwoordigers van de inrichtende macht Gent.

**Dit leerplan werd gedeponereerd als
D/2005/7634/028**